

PRZEGLĄD ORZECZNICTWA EUROPEJSKIEGO DOTYCZĄCEGO SPRAW KARNYCH

**Zeszyt nr 1/2013
(obejmuje okres 1 stycznia – 31 marca 2013 r.)**

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

**BIURO STUDIÓW I ANALIZ
DZIAŁ PRAWA EUROPEJSKIEGO**

Opracowała: Małgorzata Wąsek-Wiaderek¹

¹ W komentarzach do wyroków ETPCz wyrażane są prywatne poglądy autorki POESK. Nie powinny być one poczytywane za stanowisko Sądu Najwyższego. Ponieważ w opracowaniu zawarte są autorskie omówienia wyroków ETPCz, w przypadku powoływania się na nie, należy wskazać autora.

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A

| | |
|--|----|
| <i>AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich</i> | 3 |
| I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich | 3 |
| II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego lub dotyczących zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych | 4 |
| III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz | 5 |
| <i>Chudy-Sternik przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 15 stycznia 2013 r., skarga nr 7063/10 (kluczowe zagadnienia: prawo do rzetelnego procesu; prawo oskarżonego do zadawania pytań świadkom oskarżenia; warunki zgodnego z art. 6 Konwencji ograniczenia zasady bezpośredniości w toku rozprawy; ochrona pokrzywdzonych przed wtórną wiktymizacją; długość tymczasowego aresztowania)</i> | 5 |
| <i>Ruprecht przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 21 stycznia 2013 r., skarga nr 51219/09 (kluczowe zagadnienia: prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie; funkcjonowanie skargi na przewlekłość postępowania)</i> | 8 |
| <i>All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy</i> | 10 |
| <i>Gani przeciwko Hiszpanii – wyrok z dnia 19 lutego 2013 r., skarga nr 61800/08 (kluczowe zagadnienia: prawo do rzetelnego procesu; prawo oskarżonego do zadawania pytań „świadkom oskarżenia”; procesowa ochrona ofiary zgwałcenia przed wtórną wiktymizacją)</i> | 10 |
| WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENI OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 stycznia – 31 marca 2013 r. | 15 |
| Raport GRECO (Grupy Państw przeciwko Korupcji) na temat Polski w obszarze „Zapobieganie korupcji wśród parlamentarzystów, sędziów i prokuratorów” | 16 |
| CZEŚĆ B | |
| <i>BI – Orzecznictwo ETS związane z problematyką prawnokarną</i> | 18 |
| <i>Sprawa C-399/11 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 26 lutego 2013 r. wydany wskutek pytania prejudycjalnego Trybunału Konstytucyjnego Hiszpanii, skierowanego w toku postępowania Stefano Melloni przeciwko Ministerio Fiscal (kluczowe zagadnienia: przekazanie w trybie europejskiego nakazu aresztowania osoby skazanej zaocznie; przesłanki odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania; możliwość wznowienia postępowania jako warunek przekazania w trybie ENA, wykładnia Karty Praw Podstawowych)</i> | 18 |
| <i>Sprawa C-617/10 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 26 lutego 2013 r. wydany wskutek pytania prejudycjalnego sądu szwedzkiego, skierowanego w toku postępowania karnego przeciwko Hansowi Åkerbergowi Franssonowi [kluczowe zagadnienia: zakaz ne bis in idem w Unii Europejskiej; ściganie za ten sam czyn w postępowaniu administracyjnym i karnym; stosowanie zasady pierwszeństwa prawa unijnego (postanowień Karty Praw Podstawowych)]</i> | 26 |
| BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez ETS dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych | 31 |
| WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 stycznia – 31 marca 2013 r. | 31 |

CZEŚĆ A

AI – Orzecznictwo ETPCz w sprawach polskich

I. Informacje ogólne i dane statystyczne o orzeczeniach wydanych w sprawach polskich

W okresie od dnia 1 stycznia do dnia 31 marca 2013 r. Trybunał ogłosił jedynie 6 wyroków w sprawach polskich, z czego 5 dotyczyło wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Tym razem przedmiotem oceny Trybunału były trzy powtarzające się zarzuty: niezapewnienia odpowiednich warunków pozbawienia wolności (bytowych oraz opieki medycznej); przewlekłość tymczasowego aresztowania oraz przewlekłość postępowania karnego.

I. Wyroki dotyczące warunków odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania (art. 3 Konwencji):

- Brak naruszenia/niedopuszczalność skargi z art. 3 Konwencji przy zarzucie niezapewnienia skarżącemu odpowiedniej opieki medycznej w zakładzie karnym/areszcie śledczym: wyrok z dnia 12 marca 2013 r. *Zarzycki przeciwko Polsce*, skarga nr 15351/03; wyrok z dnia 26 lutego 2013 r. *Kowrygo przeciwko Polsce*, skarga nr 6200/07.
- Naruszenie art. 3 Konwencji z powodu nieodpowiednich warunków wykonywania kary pozbawienia wolności/tymczasowego aresztowania: wyrok z dnia 12 lutego 2013 r. *D.G. przeciwko Polsce*, skarga nr 45705/07.

II. Długotrwałe stosowanie tymczasowego aresztowania (art. 5 Konwencji):

- Naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania: wyrok z dnia 22 stycznia 2013 r. *Różański przeciwko Polsce*, skarga nr 16706/11; wyrok z dnia 26 lutego 2013 r. *Kowrygo przeciwko Polsce*, skarga nr 6200/07.

III. Przewlekłość postępowania karnego (art. 6 Konwencji):

- Naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego: wyrok z dnia 22 stycznia 2013 r. *Ruprecht przeciwko Polsce*, skarga nr 51219/09.

W tym samym czasie (styczeń – marzec 2013 r.) Trybunał wydał 27 decyzji w przedmiocie skarg przeciwko Polsce, z czego 23 decyzje² dotyczyły wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Obejmowały one następujące zagadnienia:

- Trybunał zaaprobował w sumie 9 ugód i jednostronnych deklaracji rządu w sprawach dotyczących zarzutu niezapewnienia odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania. Rząd zobowiązał się do wypłacenia z tego tytułu łącznie 106 500 zł.

² Niemożliwe jest określenie, czego dotyczyła decyzja Trybunału z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie *Michaluk przeciwko Polsce*, gdyż w bazie danych HUDOC pod nazwą tej sprawy jest „podwieszona” zupełnie inna decyzja, wydana przeciwko Serbii.

Jedna skarga dotycząca tego zarzutu została uznana za niedopuszczalną a dwie kolejne zostały skreślone z listy z powodu niepodtrzymania korespondencji z Trybunałem przez skarżących.

- Trybunał zaaprobował ugody i zdecydował o skreśleniu z listy dwóch spraw dotyczących zarzutu odmowy udzielenia przepustki losowej osadzonym (w jednym przypadku odmowa dotyczyła udziału w pogrzebie brata, w drugim – udziału w uroczystości I Komunii Świętej dziecka osadzonego). W obu przypadkach rząd zobowiązał się wypłacić skarżącym 8 000 zł.
- Trybunał zatwierdził ugodę w sprawie dotyczącej cenzury korespondencji osadzonego z żoną i ukarania go karą dyscyplinarną za treść tej korespondencji. Rząd zobowiązał się wypłacić skarżącemu 1 500 euro (sprawa *Gerter przeciwko Polsce*, decyzja z dnia 29 stycznia 2013 r., skarga nr 47643/09).
- Trybunał zatwierdził jednostronne deklaracje rządu w 2 sprawach dotyczących zarzutu zbyt długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania, zobowiązując się do wypłacenia skarżącym odpowiednio 4 000 zł i 8 500 zł.
- Trybunał zaaprobował jedną jednostronną deklarację rządu w sprawie dotyczącej zarzutu naruszenia art. 5 ust. 1 lit. e i art. 5 ust. 5 Konwencji. Rząd zobowiązał się do wypłacenia skarżącej 6 000 zł (niestety na podstawie treści decyzji nie da się bliżej ustalić okoliczności faktycznych tej sprawy). Jedna sprawa dotycząca zarzutu umieszczenia w areszcie śledczym zamiast w zamkniętym zakładzie leczniczym została uznana za niedopuszczalną (*Grzegorz Mazgaj przeciwko Polsce*, skarga nr 13285/10). Kolejna sprawa dotycząca tego samego zarzutu została skreślona z listy skarg z powodu niepodtrzymania korespondencji z Trybunałem przez skarżącego (*Matejek przeciwko. Polsce*, skarga nr 28930/10).
- Trybunał zdecydował o skreśleniu z listy skarg sprawy *Górzyński przeciwko Polsce* (decyzja z dnia 15 stycznia 2013 r., skarga nr 20142/08) z powodu niepodtrzymania skargi. Sprawa dotyczyła zarzutu odmowy przyznania odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie w sytuacji jego uprzedniego zaliczenia na poczet grzywny.
- Trybunał uznał za niedopuszczalną (z powodu oczywistej bezzasadności zarzutu) 1 skargę na przewlekłość postępowania karnego. Druga sprawa dotycząca takiego samego zarzutu została skreślona z listy z powodu niepodtrzymania skargi przez skarżącego.
- Trybunał uznał za niedopuszczalny jako oczywiście bezzasadny zarzut niezapewnienia oskarżonemu w sprawie o zgwałcenie możliwości zadawania pytań pokrzywdzonej w toku postępowania karnego (sprawa *Chudy-Sternik przeciwko Polsce*, omówiona w dalszej części POESK).

II. Informacje o sprawach rozpatrywanych przez Trybunał, dotyczących praktyki orzecniczej Sądu Najwyższego lub dotyczących zagadnień ważnych dla wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych

Maksymilian Grabowski przeciwko Polsce – skarga nr 57722/12

Dnia 30 stycznia 2013 r. Trybunał przekazał rządowi do ustosunkowania się interesującą skargę, dotyczącą procedury przedłużania umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich w toku postępowania prowadzonego na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Okoliczności sprawy opisane przez skarżącego przedstawiają się następująco:

Dnia 7 maja 2012 r. skarżący, wówczas niespełna 17-latek, został zatrzymany w związku z zarzutem popełnienia trzech rozbojów z użyciem niebezpiecznego narzędzia i usiłowania czwartego rozboju przy użyciu maczety. Tego samego dnia Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowdrzy (Wydział Rodzinny i Nieletnich) zdecydował

o wszczęciu postępowania wyjaśniającego oraz o umieszczeniu skarżącego w schronisku dla nieletnich na okres 3 miesięcy. Skarżący złożył zażalenie na to postanowienie. Dnia 10 lipca 2012 r. Sąd Okręgowy w Krakowie utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie.

Dnia 9 sierpnia 2012 r. obrońca złożył wniosek o natychmiastowe zwolnienie skarżącego ze schroniska argumentując, że 3-miesięczny okres, na który zastosowano ten środek upłynął dnia 7 sierpnia 2012 r. a nie zostało wydane postanowienie o jego przedłużeniu. Sekretariat sądu poinformował jednak obrońcę skarżącego, że w praktyce nie są wydawane decyzje o przedłużeniu umieszczenia w schronisku dla nieletnich, jeżeli sąd zdecydował wcześniej o prowadzeniu postępowania poprawczego.

Dnia 9 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy dla Krakowa – Krowodrzy postanowił nie uwzględnić wniosku obrońcy skarżącego. Dnia 16 sierpnia 2012 r. sąd poinformował obrońcę, że po podjęciu decyzji o skierowaniu sprawy do trybu poprawczego, co miało miejsce dnia 27 lipca 2012 r., nie dokonuje się przedłużania umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich, zgodnie z art. 27 § 3 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

W skardze do Trybunału skarżący zarzucił naruszenie art. 5 ust. 1 lit. d Konwencji z powodu pozbawienia go wolności bez wydania stosownej decyzji przez sąd. Skarżący podniósł ponadto, że nie przysługiwał mu żaden środek prawny za pomocą którego mógłby kwestionować legalność umieszczenia go w schronisku dla nieletnich po dniu 7 sierpnia 2012 r.

Trybunał skierował do rządu trzy pytania:

- Czy pozbawienie wolności skarżącego po dniu 7 sierpnia było zgodne z art. 5 ust. 1 Konwencji?
- Czy to pozbawienie wolności jest zgodne z art. 5 ust. 1 lit. d Konwencji? (w tym względzie Trybunał przywołał wyrok w sprawie *Baranowski przeciwko Polsce*, skarga nr 28358/95).
- Czy skarżący miał do dyspozycji środek prawny kwestionowania legalności pozbawienia go wolności po dniu 7 sierpnia 2012 r., jak tego wymaga art. 5 ust. 4 Konwencji?

Postępowanie w sprawie jest w toku.

Opis okoliczności faktycznych sprawy dostępny pod adresem:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Grabowski"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","COMMUNICATEDCASES"\],"itemid":\["001-116841"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

III. Omówienie wybranych orzeczeń ETPCz

Większość wyroków ETPCz przeciwko Polsce jest na bieżąco tłumaczona na język polski i zamieszczana na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości. Publikowane są tam zarówno tłumaczenia całych wyroków, jak i ich streszczenia (w tak zwanych zestawieniach kwartalnych). Z tego powodu poniżej omówione zostaną głównie decyzje Trybunału w kwestii dopuszczalności skarg lub te wyroki, które nie są jeszcze dostępne w polskiej wersji językowej.

Chudy-Sternik przeciwko Polsce – decyzja Trybunału z dnia 15 stycznia 2013 r., skarga nr 7063/10 (kluczowe zagadnienia: prawo do rzetelnego procesu; prawo oskarżonego do zadawania pytań świadkom oskarżenia; warunki zgodnego z art. 6 Konwencji ograniczenia zasady bezpośredniości w toku

rozprawy; ochrona pokrzywdzonych przed wtórną wiktymizacją; długotrwałość tymczasowego aresztowania)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Omówione orzeczenie potwierdza uelastycznienie stanowiska Trybunału w kwestii dopuszczalności dokonania w procesie karnym ustaleń faktycznych na podstawie dowodu z zeznań świadka, któremu oskarżony nie mógł zadawać pytań w toku procesu. Tendencja ta, zapoczątkowana wyrokiem Wielkiej Izby Trybunału w sprawie *Al-Khawaja and Tahery przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (z dnia 15 grudnia 2011 r.) znalazła już odzwierciedlenie w kilku orzeczeniach wobec Polski. W sprawach dotyczących przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności odejście od restryktywnego wymogu zapewnienia bezpośrednio przesłuchania pokrzywdzonego pozwala na zapewnienie ofiarom lepszej ochrony przed wtórną wiktymizacją. Za ważny trzeba uznać ten fragment orzeczenia, który wskazuje na konieczność prawidłowego wyważenia interesów oskarżonego i przeciwstawnych im środków ochrony pokrzywdzonych wezwanych do składania zeznań.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący jest obywatelem polskim.

W 1997 roku skarżący był poszukiwany listem gończym w związku z zarzutem dopuszczenia się zgwałcenia 14-latki wspólnie z pięcioma innymi osobami. Postępowanie przygotowawcze przeciwko skarżącemu i innej osobie zostało zawieszono z powodu ukrywania się podejrzanych. Czterej inni podejrzani o udział w zgwałceniu zostali osądzeni w 1998 roku. Dwóch z nich było sądzonych jako nieletni.

W 2006 roku organy ścigania ustaliły, że skarżący i drugi nieosądzony jeszcze podejrzany przebywają w Hiszpanii. Dnia 19 marca 2007 r. skarżący został przekazany do Polski na podstawie europejskiego nakazu aresztowania wydanego przez Sąd Okręgowy w Lublinie. Dnia 29 marca 2007 r. Sąd Rejonowy w Lublinie wydał postanowienie o zastosowaniu wobec skarżącego tymczasowego aresztowania. Dnia 22 maja 2007 r. do Sądu Okręgowego w Lublinie wpłynął akt oskarżenia przeciwko skarżącemu.

W toku postępowania tymczasowe aresztowanie skarżącego było kilkakrotnie przedłużane, sąd rozpatrywał też liczne wnioski o jego uchylenie. Dnia 8 grudnia 2008 r. Sąd Okręgowy w Lublinie zdecydował o uchyleniu tymczasowego aresztowania ale na skutek zażalenia prokuratora został on ponownie tymczasowo aresztowany dnia 18 stycznia 2009 r. Dnia 15 kwietnia Sąd Apelacyjny w Lublinie przedłużył stosowanie tymczasowego aresztowania, zastrzegł jednak, że skarżący może zostać zwolniony po wpłaceniu 50 000 zł poręczenia majątkowego. Skarżący nie skorzystał z tej możliwości. Ostatecznie sąd uchylił stosowanie tymczasowego aresztowania dnia 20 października 2009 r.

Dnia 4 marca 2010 r. Sąd Okręgowy w Lublinie wydał wyrok skazujący skarżącego na karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Sąd dokonał ustaleń faktycznych w sprawie na podstawie zeznań świadków, wyników oględzin ciała pokrzywdzonej, opinii biegłych, którzy badali ślady spermy pozostawione na ciele i koszulce pokrzywdzonej, i innych dowodów. W toku rozprawy sąd podejmował bezskuteczne próby wezwania pokrzywdzonej do złożenia zeznań. Sąd ustalił, że pokrzywdzona mieszka w Wielkiej Brytanii ze swoim mężem i dzieckiem. Pokrzywdzona nie stawiała się na wezwanie do złożenia zeznań przed Konsulem RP w Londynie. W takiej sytuacji sąd odczytał zeznania pokrzywdzonej złożone w postępowaniu przygotowawczym oraz w postępowaniu sądowym dotyczącym pozostałych oskarżonych osądzonych w 1998 r. Sąd uwzględnił też opinię

biegłego psychologa, który uznał pokrzywdzoną za osobę prawdomówną, nie zdradzającą skłonności do konfabulacji.

Skarżący złożył apelację od wyroku zarzucając głównie naruszenie jego prawa do zadawania pytań pokrzywdzonej jako „świadkowi oskarżenia”.

Dnia 8 września 2010 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie zmienił zaskarżony wyrok obniżając orzeczoną karę do 3 lat pozbawienia wolności. Zarzut skarżącego podniesiony w apelacji został starannie zbadany przez sąd odwoławczy. Sąd podkreślił, że zeznania pokrzywdzonej znalazły potwierdzenie w innych zgromadzonych dowodach, które nie pozostawiały wątpliwości co do sprawstwa oskarżonego. Były to m. in. liczne zeznania świadków, opinie biegłych, jak również wyniki badań śladów spermy i krwi.

Dnia 27 września 2011 r. kasacja skarżącego została oddalona jako oczywiście bezzasadna.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji z powodu zbyt długotrwałego stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania. Drugi zarzut dotyczył naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu niezagwarantowania mu w toku procesu prawa do zadawania pytań pokrzywdzonej – świadkowi oskarżenia.

Skarżący sformułował ponadto kilka innych zarzutów, uznanych przez Trybunał za niedopuszczalne z przyczyn formalnych. I tak:

- skarżący zarzucił naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji twierdząc, że jego tymczasowe aresztowanie od dnia 1 lutego 2007 do dnia 29 marca 2007 r. było pozbawione podstawy prawnej. W tym zakresie skarga została skierowana przeciwko Polsce i Hiszpanii. Trybunał uznał ją za niedopuszczalną jako wniesioną po upływie 6-miesięcznego terminu, przewidzianego w art. 35 Konwencji.
- skarżący zarzucił przewlekłość postępowania karnego. Trybunał uznał jednak, że nie został spełniony warunek wyczerpania krajowych środków odwoławczych, gdyż skarżący nie wniósł skargi na przewlekłość.
- skarżący podnosił zarzut cenzurowania jego korespondencji z rodziną. Został on uznany za niedopuszczalny z powodu nieprzedłożenia potwierdzających go dokumentów lub innych dowodów.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz

3.1. W kwestii zarzutu z art. 5 ust. 3 Konwencji

Dnia 16 listopada 2011 r. rząd przedłożył Trybunałowi jednostronną deklarację, w której przyznał naruszenie art. 5 ust. 3 Konwencji i zaoferował wypłacenie skarżącemu 4 000 zł zadośćuczynienia. Trybunał zaaprobował jednostronną deklarację rządu i w rezultacie skreślił skargę z listy w odniesieniu do zarzutu z art. 5 ust. 3 Konwencji.

3.2. W kwestii zarzutu naruszenia art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji

Odnosząc się do zarzutu naruszenia prawa skarżącego do zadawania pytań świadkom oskarżenia, Trybunał przypominał, że jego orzecznictwo dotyczące wykładni art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji zostało ostatnio obszernie przedstawione w wyroku *Al-Khawaja and Tahery*.

Następnie Trybunał odwołał się do swoich wyroków wydanych w sprawach dotyczących zgwałcenia i przypomniał, że:

„...istnieją wymogi, stanowiące element »pozytywnych obowiązków państwa«, ustanowienia i skutecznego stosowania ścigania karnego wobec wszystkich form zgwałcenia i wykorzystywania seksualnego [...]. Dlatego Trybunał przyjmuje do wiadomości, że szczególny charakter postępowań karnych w sprawach o zgwałcenie może wymagać wyważenia z jednej strony potrzeb obrony a z drugiej strony – potrzeb świadków lub pokrzywdzonych wezwanych do składania zeznań. Takie postępowania są często postrzegane przez ofiary jako przykry obowiązek, w szczególności wówczas, gdy są one konfrontowane z oskarżonym.”

Odnosząc powyższy standard do okoliczności sprawy skarżącego Trybunał w pierwszej kolejności odnotował, że postępowanie karne było prowadzone 12 lat po popełnieniu czynu zabronionego z powodu ukrywania się skarżącego przed wymiarem sprawiedliwości. Pomimo tego sąd podjął próbę skontaktowania się z pokrzywdzoną w celu wezwania jej na przesłuchanie. Trybunał zaakceptował stanowisko sądu pierwszej instancji i sądu odwoławczego, że niechęć ponownego składania zeznań w sprawie dotyczącej tak intymnej sfery życia po dziesięciu latach od zgwałcenia, należy uznać za usprawiedliwioną.

Następnie Trybunał zbadał, czy odczytane zeznania pokrzywdzonej stanowiły w sprawie jedyny dowód obciążający. W tym względzie Trybunał odnotował, że przed sądem zeznawało czterech świadków, którzy mieli kontakt z pokrzywdzoną bezpośrednio po zdarzeniu i którzy opisali jej zły stan psychiczny i fizyczny. Sąd dysponował też materiałem biologicznym znalezionym na ciele i ubraniu ofiary. W tych okolicznościach Trybunał uznał, że odczytane zeznania pokrzywdzonej nie były jednym dowodem w sprawie. W czasie rozprawy skarżący mógł ustosunkować się do odczytanych zeznań, mógł też uczynić to w apelacji i kasacji.

W ostatniej kolejności Trybunał podkreślił, że sądy obu instancji z należytą starannością badały wiarygodność zeznań pokrzywdzonej. W szczególności dysponowały opinią biegłego psychologa w przedmiocie prawdziwości pokrzywdzonej.

Wobec poczynionych ustaleń Trybunał uznał zarzut skarżącego podniesiony na podstawie art. 6 Konwencji za oczywiście bezzasadny i wydał decyzję o niedopuszczalności skargi w odniesieniu do tego zarzutu.

*

Ruprecht przeciwko Polsce – wyrok Trybunału z dnia 21 stycznia 2013 r., skarga nr 51219/09 (kluczowe zagadnienia: prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie; funkcjonowanie skargi na przewlekłość postępowania)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

To kolejne orzeczenie potwierdzające nieprawidłowe funkcjonowanie skargi na przewlekłość postępowania. Brak prawidłowej reakcji na przewlekłość postępowania przez sąd krajowy zazwyczaj prowadzi do skutecznego wniesienia skargi do Trybunału i zasądzenia na rzecz skarżącego kwoty, która w praktyce z reguły przewyższa kwotę zazwyczaj zasądzaną w podobnych sprawach na podstawie ustawy o skardze na przewlekłość.

W kontekście tego wyroku oraz sprawy *Suhecki i inni* przedstawionej w POESK nr 3/2012, za bardzo ważną należy uznać uchwałę SN z dnia 28 marca 2013 r. (III SPZP 1/13), w której dokonana została zgodna z wymogami Konwencji wykładnia art. 5 ustawy o skardze na przewlekłość.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący był podejrzany o zabójstwo i rozbój. W związku z tymi zarzutami został tymczasowo aresztowany dnia 7 maja 1998 r. Akt oskarżenia przeciwko skarżącemu i innym osobom, dotyczący m.in. udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, został wniesiony do Sądu Okręgowego w Gdańsku w lipcu 2000 r. W toku pierwszego postępowania pierwszoinstancyjnego odbyło się 64 rozpraw. W 2003 r. skarżący został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności, jednak w 2004 roku wyrok został uchylony przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku. W toku ponownego postępowania część zarzutów z aktu oskarżenia została wydzielona do odrębnego rozpoznania. W rezultacie pierwsze postępowanie ponowne zakończyło się w 2007 roku wydaniem wyroku skazującego skarżącego na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Wyrok uprawomocnił się w 2008 roku. W drugim postępowaniu Sąd Okręgowy w Gdańsku wydał wyrok w 2008 roku., skazując skarżącego na karę 10 lat pozbawienia wolności. Wyrok uprawomocnił się po rozpoznaniu apelacji dnia 5 stycznia 2009 r.

Dnia 21 listopada 2007 r. skarżący złożył skargę na przewlekłość postępowania do Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, w której domagał się zasądzenia 10 000 zł. Dnia 28 grudnia 2007 r. Sąd Apelacyjny postanowił nie uwzględnić skargi. Zdaniem tego sądu, długość postępowania była spowodowana skomplikowanym charakterem sprawy i koniecznością przeprowadzenia licznych dowodów.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

W reakcji na skargę rząd przedłożył Trybunałowi jednostronną deklarację przyznającą naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji. Wyraził też gotowość wypłacenia skarżącemu 16 000 zł. tytułem zadośćuczynienia. Skarżący odrzucił propozycję rządu. Podobnie uczynił Trybunał uznając, że „rząd nie przedstawił wystarczających podstaw dla uznania, iż poszanowanie praw człowieka [...] nie wymaga dalszego merytorycznego rozpoznania sprawy.”

Trybunał nie miał wątpliwości, że postępowanie karne w sprawie skarżącego było przewlekłe, o czym świadczą chociażby bardzo krótkie uzasadnienie jego stanowiska. W punkcie 25 uzasadnienia wyroku zawarte jest następujące stwierdzenie: „Trybunał uważa, że decydując o nieuwzględnieniu skargi skarżącego na nierozpoznanie jego sprawy w rozsądnym terminie, Sąd Apelacyjny w Gdańsku nie zastosował standardów oceny [czasu trwania postępowania], które byłyby zgodne z zasadami wypracowanymi w orzecznictwie Trybunału.”

Orzeczenie zapadło jednogłośnie. Trybunał zasądził na rzecz skarżącego 7 000 euro tytułem zadośćuczynienia.

* *
*

All – Orzecznictwo ETPCz w sprawach przeciwko innym państwom Rady Europy

Gani przeciwko Hiszpanii – wyrok z dnia 19 lutego 2013 r., skarga nr 61800/08 (kluczowe zagadnienia: prawo do rzetelnego procesu; prawo oskarżonego do zadawania pytań „świadkom oskarżenia”; procesowa ochrona ofiary zgwałcenia przed wtórną wiktyimizacją)

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Pomimo zaprezentowania powyżej orzeczenia o podobnej tematyce (*Chudy-Sternik przeciwko Polsce*) warto raz jeszcze pokazać, tym razem na przykładzie systemu procesowego hołdującego zasadzie bezpośredniości, że ochrona pokrzywdzonego przed wtórną wiktyimizacją może uzasadniać pozbawienie oskarżonego możliwości zadawania pytań „świadkom oskarżenia” w czasie rozprawy. Zestawienie omówionej poniżej sprawy z wyrokiem *Demski przeciwko Polsce* (również dotyczącym zgwałcenia i odstąpienia od przesłuchania pokrzywdzonej na rozprawie) przekonuje o ewolucji orzecznictwa strasburskiego w kierunku zwiększenia ochrony pokrzywdzonych.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący odbywa obecnie karę w zakładzie karnym w Hiszpanii.

Skarżący został zatrzymany dnia 3 czerwca 2004 r. po tym, jak jego była partnerka i matka jego dziecka złożyła zawiadomienie o pobiciu i zgwałceniu.

Skarżący został poinformowany o prawie do posiadania obrońcy z wyboru lub z urzędu. Zdecydował się skorzystać z obrony z urzędu.

Dnia 5 czerwca 2004 r. skarżący został przesłuchany przez sędziego śledczego w obecności swojego obrońcy. Przed przesłuchaniem skarżący oświadczył, że ustanawia jako swego obrońcę z wyboru dotychczasowego obrońcę z urzędu.

Dnia 22 lipca 2004 r. pokrzywdzona N. złożyła zeznania przed sędzią śledczym. Obrońca skarżącego nie stawił się na to przesłuchanie, chociaż był o nim prawidłowo zawiadomiony.

Dnia 16 września 2004 r. skarżący wypowiedział pełnomocnictwo dotychczasowemu obrońcy i wskazał innego adwokata jako umocowanego do obrony.

Dnia 19 kwietnia 2006 r. rozpoczęła się rozprawa przed Audiencia Provincial w Barcelonie. N. stawiała się na rozprawę po przebadaniu jej przez psychologów, którzy ustalili, że jest zdolna do udziału w postępowaniu. Jednak po rozpoczęciu udzielania odpowiedzi na pytania prokuratora przesłuchanie musiało być przerywane z powodu jej bardzo złego stanu psychicznego. U pokrzywdzonej stwierdzono symptomy stresu post-

traumatycznego. Z tego powodu sąd zdecydował o zakończeniu przesłuchania i odczytaniu zeznań złożonych przed sędzią śledczym. Wobec tej decyzji skarżący nie mógł zadawać pytań pokrzywdzonej.

W uzasadnieniu orzeczenia sąd bardzo szczegółowo opisał stan pokrzywdzonej w czasie składania zeznań, który doprowadził go do uznania, że świadek nie nadaje się do przesłuchania. Kiedy pokrzywdzona zaczęła opisywać zachowanie skarżącego (obezwładnienie jej, związanie, zaklejenie oczu, przewiezienie do nieznanego miejsca, gdzie została wrzucona do wanny z lodowatą wodą a następnie zgwałcona) trzęsły się jej ręce, doszło do niekontrolowanych drgawek twarzy i całego ciała. Pomimo przerw w przesłuchaniu i udzielenia pomocy psychologicznej, pokrzywdzona nie była w stanie kontynuować składania zeznań. Sąd argumentował, że dalsze przesłuchiwanie pokrzywdzonej byłoby sprzeczne ze standardami unijnymi, w tym z decyzją ramową Rady w sprawie statusu ofiar w postępowaniu karnym.

Dnia 5 maja 2006 r. został wydany wyrok. Skarżący został skazany za stosowanie poważnych gróźb wobec N. – na karę 15 miesięcy pozbawienia wolności; za bezprawne wtargnięcie do domu pokrzywdzonej i użycie wobec niej przemocy – na karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności; za spowodowanie lekkiego uszczerbku na zdrowiu N. – na karę 12 dni aresztu domowego; za porwanie N. – na karę 3 lat pozbawienia wolności; za naruszenie integralności moralnej N. – na karę 2 lat pozbawienia wolności; za zgwałcenie N. – na karę 15 lat pozbawienia wolności; za podrobienie dokumentów urzędowych – na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności. Sąd dokonał ustaleń faktycznych w sprawie głównie na podstawie zeznań N. złożonych przed sędzią śledczym i odczytanych następnie na rozprawie. W sprawie zostały też zgromadzone inne dowody, jednak ustalenia faktyczne dotyczące zgwałcenia N. zostały poczynione wyłącznie na podstawie jej zeznań.

Skarżący odwołał się od wyroku skazującego do Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy uwzględnił jego odwołanie jedynie w części obniżając karę za niektóre czyny. Tym samym uznał decyzję o odczytaniu zeznań N. na rozprawie za usprawiedliwioną. Sąd Najwyższy podkreślił też, że obrońca skarżącego został zawiadomiony o terminie przesłuchania N. w postępowaniu przygotowawczym, zatem miał możliwość zrealizowania prawa oskarżonego do zadawania jej pytań w toku procesu. Skarga konstytucyjna skarżącego została uznana za niedopuszczalną.

2. Zarzuty skarżących

Skarżący zarzucił naruszenie art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji z powodu niezapewnienia mu możliwości zadawania pytań pokrzywdzonej N. w toku rozprawy.

3. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Trybunał najpierw obszernie zrelacjonował swoje dotychczasowe orzecznictwo dotyczące art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji, w szczególności to, które odnosiło się do procedowania w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (punkty 36 – 42 wyroku). Następnie Trybunał przystąpił do oceny, czy postępowanie w sprawie skarżącego było rzetelne. Trybunał zastrzegł, że zeznania pokrzywdzonej były jedynym dowodem na podstawie którego dokonano ustaleń faktycznych dotyczących spowodowania uszczerbku na zdrowiu N. i jej zgwałcenia. Okoliczności popełnienia pozostałych czynów zabronionych zostały ustalone przez sąd również na podstawie innych dowodów. Dlatego dalsze rozważania Trybunału skupiły się na zbadaniu, czy skazanie skarżącego za te dwa czyny: spowodowanie uszczerbku na zdrowiu i zgwałcenie było zgodne z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji.

Trybunał stwierdził, że obrońca skarżącego miał możliwość zadawania pytań N. w czasie jej przesłuchania przez sędziego śledczego, z której nie skorzystał. Zdaniem Trybunału ta okoliczność nie jest jednak decydująca dla oceny rzetelności postępowania karnego prowadzonego wobec skarżącego. Ważne jest to, jakie kroki zostały podjęte w celu umożliwienia skarżącemu przesłuchania N. w czasie rozprawy. Trybunał odnotował, że sąd podjął wszystkie możliwe środki w celu zapewnienia przesłuchania N. Najpierw jej przesłuchanie zostało przerwane, następnie zapewniono jej pomoc psychologiczną w celu przeprowadzenia przesłuchania krzyżowego. Niestety wszystkie liczne próby wyciszenia N. i pokonania jej załamania nerwowego okazały się bezskuteczne i dopiero wówczas sąd podjął decyzję o odczytaniu zeznań N. z postępowania przygotowawczego. Wobec tych ustaleń Trybunał nie podzielił opinii skarżącego, że sąd bezpodstawnie zwolnił N. ze złożenia zeznań.

Trybunał podkreślił też, że skarżący miał możliwość odnieść się do odczytanych zeznań N. na rozprawie, co w istocie uczynił, przedstawiając swoją wersję przebiegu wydarzeń. Obie wersje zostały starannie rozważone przez sąd, który dał wiarę logicznym i spójnym zeznaniom N. a nie nieprzekonującym wyjaśnieniom skarżącego. Ponadto Trybunał odnotował, że wersja zdarzeń przedstawiona przez N. znajdowała potwierdzenie w kilku dowodach poszlakowych.

Wobec poczynionych ustaleń Trybunał jednogłośnie stwierdził brak naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit. d Konwencji.

*

Ostendorf przeciwko Republice Federalnej Niemiec – wyrok z dnia 7 marca 2013 r., skarga nr 15598/08 (kluczowe zagadnienia: dopuszczalność i legalność prewencyjnego zatrzymania „chuligana stadionowego” na czas meczu; prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego; pozbawienie wolności w celu podporządkowania się obowiązkom wynikającym z ustawy (art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji))

Znaczenie orzeczenia dla prawa polskiego

Omówione poniżej orzeczenie ma absolutnie precedensowy charakter przede wszystkim dla dalszych poszukiwań metod skutecznej walki ze zjawiskiem tzw. „chuligaństwa stadionowego”. Trybunał odrzucił w nim proponowane przez rząd niemiecki uznanie zatrzymania prewencyjnego za usprawiedliwione i legalne na podstawie art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji. Tym samym potwierdził niezakłóconą linię orzecznictwa, zgodnie z którą pozbawienie wolności na tej podstawie konwencyjnej jest możliwe jedynie wobec osoby podejrzewanej o popełnienie czynu zabronionego, która ma odpowiadać karnie za ten czyn. Jednocześnie jednak Trybunał uznał, że w okolicznościach tej sprawy (gdzie zatrzymanie na czas meczu nastąpiło po wezwaniu skarżącego do określonego zachowania) prewencyjne pozbawienie wolności należy uznać za usprawiedliwione na podstawie art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji, który dopuszcza „zgodne z prawem zatrzymanie lub aresztowanie w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku”.

1. Stan faktyczny sprawy

Skarżący jest obywatelem Niemiec i mieszka w Bremie. Skarżący był już kilkakrotnie rejestrowany w statystyce policyjnej jako kibic skłonny do wywoływania burd stadionowych. W okresie od 1996 r. do 2003 r. policja odnotowała 8 różnych incydentów związanych z meczami piłkarskimi, w których brał udział skarżący.

Dnia 10 kwietnia skarżący wraz z grupą około 40 kibiców jechał pociągiem na mecz w rozgrywkach ligowych do Frankfurtu nad Menem. W tym czasie policja z Bremen przekazała policji we Frankfurcie nad Menem, że podróżujący kibice należą do grupy „chuliganów kategorii C”, skłonnych do stosowania przemocy w związku z rozgrywkami sportowymi. Przekazano też informację, że skarżący jest liderem tej grupy. Wszyscy kibice wraz ze skarżącym zostali zatrzymani na dworcu kolejowym we Frankfurcie nad Menem, wylegitymowani i przeszkoleni. Znalaziono przy nich szereg przedmiotów świadczących o przygotowaniu do walki z kibicami drużyny przeciwnej, jak np. woreczki z piaskiem, ochraniacze na twarze. Sam skarżący nie posiadał takich przedmiotów. Następnie kibice, monitorowani przez policję, udali się do piwiarni, skąd wyszli już bez skarżącego. Skarżący, któremu policja zabroniła opuścić monitorowaną grupę, ukrył się w damskiej toalecie, gdzie został zatrzymany i przewieziony do pobliskiego komisariatu policji. Tam był pozbawiony wolności przez około 4 godziny w czasie trwania meczu, po czym został zwolniony godzinę po jego zakończeniu. Zatrzymano jego telefon komórkowy, który został mu zwrócony 5 dni później.

Skarżący składał skargi na zatrzymanie do różnych organów. Wszystkie zostały uznane za bezzasadne. Jako podstawę pozbawienia wolności skarżącego stosowne organy (w tym sądy administracyjne) wskazywały art. 32 § 1 (2) ustawy o bezpieczeństwie publicznym i porządku landu Hesji, który dopuszczał prewencyjne zatrzymanie osoby w przypadku ryzyka popełnienia przez nią przestępstwa lub wykroczenia o istotnej wadze dla ogółu (*“a criminal or regulatory offence of considerable importance to the general public”*). Argumentowano, że policja dysponowała wiarygodnymi informacjami o planowanej bójce kibiców obu przeciwnych drużyn, którą miał organizować skarżący. Zatem zatrzymanie skarżącego było konieczne w celu zapobieżenia popełnieniu przestępstw skutkujących spowodowaniem uszczerbku na zdrowiu i naruszeniem porządku publicznego. Wskazano też podstawę prawną dla zatrzymania telefonu skarżącego.

Skarga konstytucyjna skarżącego nie została przyjęta do rozpoznania.

2. Zarzuty skarżącego

Skarżący zarzucił, że prewencyjne pozbawienie go wolności na okres około 4 godzin było niezgodne z art. 5 Konwencji.

3. Prawo krajowe znajdujące zastosowanie w sprawie

Oprócz wskazanych powyżej podstaw prewencyjnego pozbawienia wolności, ustawa o bezpieczeństwie publicznym i porządku landu Hesji (dalej powoływana jako „ustawa o porządku”) przewiduje, że zatrzymanie, o którym mowa w art. 32 § 1 (2), nie może przekroczyć 24 godzin. Osoba zatrzymana powinna być zwolniona natychmiast po ustaleniu, że ustąpiło ryzyko popełnienia przestępstwa lub wykroczenia. Dodatkowo przepisy przewidują obowiązek uzyskania „bez zwłoki” sądowego zatwierdzenia takiego zatrzymania. Uzyskanie sądowej decyzji nie jest jednak konieczne, jeżeli należy przypuszczać, że sąd wyda orzeczenie już po ustaniu ryzyka popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, a zatem po zwolnieniu zatrzymanego.

4. Rozstrzygnięcie ETPCz wraz ze streszczeniem argumentacji

Rząd Niemiec przedstawił alternatywną argumentację w sprawie. W pierwszej kolejności twierdził, że zatrzymanie skarżącego znajduje usprawiedliwienie w art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji. Zdaniem rządu niemieckiego przepis ten pozwala na zatrzymanie osoby „jeśli jest to konieczne w celu zapobieżenia popełnieniu takiego czynu [czyli przestępstwa]”. Wskazano, że skarżący przynależał do nacjonalistycznie nastawionych chuliga-

nów stadionowych i istniało realne ryzyko popełnienia przez niego poważnych czynów zabronionych. Jednocześnie rząd przyznał, że zatrzymanie nie miało związku z podejrzeniem popełnienia takich czynów, gdyż czynności przygotowania do bójki chuliganów stadionowych nie były uznawane za czyn zabroniony w prawie niemieckim.

Tym samym rząd wskazał na konieczność zmiany jednolitej linii orzecznictwa Trybunału, zgodnie z którą warunkiem legalności zatrzymania na podstawie art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji jest to, aby istniało podejrzenie popełnienia przestępstwa przez zatrzymanego. Dotychczas wykładnia ta eliminowała dopuszczalność zatrzymania prewencyjnego.

Rząd niemiecki argumentował ponadto, że obowiązek podejmowania przez państwo kroków prewencyjnych, zabezpieczających porządek, spokój publiczny i ochronę przed popełnianiem przestępstw, wynika z art. 2 i 3 Konwencji.

Alternatywnie rząd wezwał Trybunał do zaaprobowania tezy, że zatrzymanie skarżącego znajdowało podstawę w art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji. Policjanci kilkakrotnie ostrzegali skarżącego i innych członków grupy, że będą oni eskortowani w drodze na stadion a próba opuszczenia grupy zakończy się zatrzymaniem. Dlatego, zdaniem rządu, naruszenie przez skarżącego obowiązku wynikającego z polecenia policji i znajdującego podstawę w ustawie o porządku, stanowiło wystarczającą podstawę dla zastosowania zatrzymania, które należy uznać za zgodne z art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji.

Trybunał nie miał wątpliwości, że czterogodzinne zatrzymanie stanowi pozbawienie wolności, które wchodzi w zakres oddziaływania art. 5 Konwencji, dlatego musi znajdować podstawę prawną w art. 5 ust. 1 lit. od „a” do „f” Konwencji.

Trybunał rozpoczął od zbadania, czy zatrzymanie skarżącego spełnia kryteria przewidziane w art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji. W pierwszej kolejności Trybunał ustalił, że niewątpliwie istniało w sprawie uzasadnione podejrzenie i ryzyko, że skarżący popełni konkretne czyny zabronione w czasie meczu lub bezpośrednio po nim. Dlatego jego zatrzymanie można zakwalifikować jako podjęte „w celu zapobieżenia popełnieniu przestępstwa” w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji. Trybunał zgodził się też, że interwencja była konieczna w rozumieniu tego przepisu.

Trybunał zdecydowanie odrzucił jednak propozycję rządu niemieckiego, aby zmienić utrwaloną linię orzecznictwa, zgodnie z którą zatrzymanie na podstawie art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji musi mieć związek z już popełnionym czynem zabronionym i mieć na celu „postawienie przed właściwym organem” i „osądzenie w rozsądnym terminie”, jak tego wymaga art. 5 ust. 3 Konwencji.

Zdaniem Trybunał taka interpretacja byłaby w szczególności niezgodna z art. 5 ust. 3 Konwencji, który dopełnia treść normatywną art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji.

Tym samym Trybunał odrzucił dopuszczalność usprawiedliwienia zatrzymania prewencyjnego na podstawie art. 5 ust. 1 lit. c Konwencji.

Następnie Trybunał przystąpił do badania, czy zatrzymanie skarżącego można usprawiedliwić na podstawie art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji. Przepis ten stanowi:

„Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

[...]

- b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku.”

Trybunał najpierw przywołał dotychczasowe orzecznictwo, zgodnie z którym zatrzymanie na podstawie omawianego przepisu może mieć miejsce tylko wówczas, gdy „wynikający z ustawy obowiązek” jest wystarczająco precyzyjnie określony (angielskie: „*specific and concrete*”). I tak, nie wystarczy, aby był to obowiązek powstrzymania się od popełnienia przestępstwa. Trzeba ponadto zidentyfikować czas, miejsce nieuchronnego popełnienia czynu zabronionego oraz jego potencjalne ofiary. Trybunał nie miał wątpliwości, że ten wymóg dookreślenia obowiązku ciążącego na skarżącym został spełniony w omawianej sprawie.

Następnie Trybunał podkreślił, że skarżący został wyraźnie poinformowany przez policję, iż opuszczenie eskortowanej grupy kibiców (czyli naruszenie obowiązku) będzie skutkowało zatrzymaniem. Pomimo tego skarżący ukrył się w piwiarni i podejmował telefonicznie próby skontaktowania się z kibicami przeciwnej drużyny w celu zorganizowania bójki.

Trybunał ocenił, że zatrzymanie skarżącego nie miało charakteru „kary”, a było podjęte wyłącznie w celu wymuszenia obowiązku powstrzymania się przed popełnieniem określonego czynu zabronionego w precyzyjnie określonych okolicznościach i czasie. Odnotowano też, że skarżący został zwolniony natychmiast po tym, jak ustąpiło ryzyko podjęcia przewidywanej działalności przestępczej. O zatrzymaniu skarżącego poza kontekstem sprawy karnej świadczy również to, że po zatrzymaniu nie prowadzono wobec niego żadnego postępowania karnego.

Uznając działanie policji za proporcjonalne w okolicznościach tej sprawy, Trybunał jednogłośnie stwierdził brak naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji orzekając, że zatrzymanie skarżącego było zgodne z art. 5 ust. 1 lit. b Konwencji.

* *
*

WYBRANE PIŚMIENNICTWO NA TEMAT ORZECZNICTWA ETPCz W SPRAWACH KARNYCH ORAZ ZAGADNIENIŃ OGÓLNYCH DOTYCZĄCYCH ETPCz ZA OKRES 1 stycznia – 31 marca 2013 r.

Książki:

1. Dawidziuk E., *Traktowanie osób pozbawionych wolności we współczesnej Polsce na tle standardów międzynarodowych*, Warszawa 2013, wyd. Wolters Kluwer;
2. Skorupka J., *O sprawiedliwości procesu karnego*, Warszawa 2013, wyd. Wolters Kluwer;
3. Jasiński W., Nowicki K., (red.), *Jawność jako wymóg rzetelnego procesu karnego. Zagadnienia prawa polskiego i obcego*, Warszawa 2013, wyd. Wolters Kluwer.
4. Nowicki M. A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. 6, Warszawa 2013;

Artykuły, rozprawy, glosy:

1. Cassé S. J. H., *Holenderskie doświadczenia w stosowaniu środków tymczasowych*, Krajowa Rada Sądownictwa 2013, nr 1;
2. Kociubiński J., *Zasada nullum crimen nulla poena sine lege i jej ograniczenia w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, tom XXVIII, red. T. Kalisz, Wrocław 2012;
3. Nowicki M. A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka - przegląd orzecznictwa (lipiec-grudzień 2012)*, Palestra 2013, nr 1-2;
4. Wiśniewski A., *Naruszenie prawa do wolności wypowiedzi z powodu skazania dziennikarza za odmowę opublikowania sprostowania. Glosa do wyroku ETPC z dnia 3 kwietnia 2012 r., w sprawie Kaperzyński przeciwko Polsce, skarga nr 43206/07*, Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa 2012, nr 3;
5. Zabłocki S., *Wznowienie postępowania w sprawach karnych po orzeczeniu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Krajowa Rada Sądownictwa 2013, nr 1.

Raport GRECO (Grupy Państw przeciwko Korupcji) na temat Polski w obszarze „Zapobieganie korupcji wśród parlamentarzystów, sędziów i prokuratorów”

W styczniu 2013 r. został opublikowany Raport GRECO (*Group of States against Corruption*) na temat Polski. Zadaniem GRECO jest monitorowanie przestrzegania standardów wyznaczonych w konwencjach Rady Europy dotyczących zwalczania korupcji oraz rekomendacjach Komitetu Ministrów przyjętych w tym obszarze. W 2012 r. GRECO rozpoczęło czwartą rundę oceny państw. Tym razem przedmiotem ewaluacji było „Zapobieganie korupcji wśród parlamentarzystów, sędziów i prokuratorów”. W dniach 15 – 19 października 2012 r. na 57 sesji plenarnej GRECO przyjęło raport z oceny wobec Polski. Poniżej przytaczam rekomendacje GRECO zawarte w tym raporcie a dotyczące środków zapobiegania korupcji wśród sędziów.

„224. W związku z konkluzjami przedstawionymi w niniejszym raporcie GRECO zaleca Polsce:

[...]

W odniesieniu do sędziów

- i. *uzupełnienie „Zbioru zasad etyki zawodowej sędziów”, poprzez wprowadzenie właściwych wytycznych w odniesieniu do konfliktu interesów (np. definicje lub rodzaje) oraz związanych z tym kwestii (w tym głównie przyjmowanie prezentów i innych korzyści, niełączenie stanowisk, dodatkowa działalność) (pkt 129);*
- ii. *rozważenie możliwości rozszerzenia informacji w oświadczeniach majątkowych sędziów o dane dotyczące majątku małżonków, innych członków rodziny będących na utrzymaniu oraz tam, gdzie to właściwe, innych członków najbliższej rodziny (pkt 142);*
- iii. *podjęcie niezbędnych prawnych, instytucjonalnych lub praktycznych środków, lub też usprawnienie obowiązujących środków w celu zapewnienia dogłębnej analizy oświadczeń majątkowych sędziów oraz wzmocnienia charakteru zapobiegawczego analizy oświadczeń majątkowych. Powinno to obejmować większą współpracę wszystkich odpowiednich organów kontroli (pkt 154);*
- iv. *i) wprowadzenie odpowiedzialności karnej za umyślne podanie nieprawdy w oświadczeniu majątkowym oraz ii) podjęcie środków w celu zapewnienia, by postępowania dyscyplinarne dotyczące*

niewłaściwego postępowania sędziów kończyły się przed upływem kresu przedawnienia, takich jak odpowiednie wydłużenie okresu przedawnienia lub przerwanie lub zawieszenie terminu przedawnienia w określonych okolicznościach (pkt 163);

- v. *i) zapewnienie ciągłego szkolenia sędziów w zakresie: konfliktu interesów, zasad dotyczących prezentów, zakazu lub ograniczenia dodatkowej działalności, oświadczeń majątkowych i interesów prywatnych poprzez zapewnienie szkoleń, na których omawiane będą przykłady praktyczne oraz ii) zapewnienie odpowiedniego doradztwa w ramach systemu sądownictwa w celu podniesienia świadomości sędziów i zapewnienia im poufnej porady nt. kwestii związanych z zasadami etycznymi i postępowania, w szczególności w zakresie wskazanym w pkt. i) – w odniesieniu do konkretnych okoliczności, mając na uwadze potrzebę jednolitych rozwiązań w sferze krajowej (pkt 166).”*

Zgodnie z postanowieniami regulaminu GRECO, władze polskie zostały zaproszone do złożenia raportu o działaniach podjętych w celu wdrożenia powyższych rekomendacji do dnia 30 kwietnia 2014 r. Działania te zostaną ocenione przez GRECO.

Pełny tekst raportu GRECO jest dostępny w języku polskim na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości pod adresem:

<http://bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/wspolpraca-miedzynarodowa/rada-europy/>

*

*

*

CZĘŚĆ B
BI – Orzecznictwo ETS związane
z problematyką prawnokarną³

Od dnia 1 stycznia do dnia 31 marca 2013 r. Trybunał Sprawiedliwości wydał dwa orzeczenia dotyczące wykładni przepisów decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania oraz jeden wyrok w przedmiocie wykładni art. 50 Karty Praw Podstawowych, wyrażającego zakaz *ne bis in idem*. Wszystkie trzy orzeczenia są przedstawione poniżej.

Sprawa C-399/11 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 26 lutego 2013 r. wydany wskutek pytania prejudycjalnego Trybunału Konstytucyjnego Hiszpanii, skierowanego w toku postępowania Stefano Meloni przeciwko Ministerio Fiscal (kluczowe zagadnienia: przekazanie w trybie europejskiego nakazu aresztowania osoby skazanej zaocznie; przesłanki odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania; możliwość wznowienia postępowania jako warunek przekazania w trybie ENA, wykładnia Karty Praw Podstawowych)

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Przepis art. 4a ust. 1 decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania (dalej: DR ENA):

1. Organ sądowy wykonujący może także odmówić wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego z myślą o wykonaniu kary pozbawienia wolności lub zastosowaniu środka zabezpieczającego, jeżeli dana osoba nie stawiła się osobiście na rozprawie, w wyniku której wydano orzeczenie, chyba że w europejskim nakazie aresztowania stwierdza się, że dana osoba, zgodnie z dalszymi wymogami proceduralnymi określonymi w prawie krajowym wydającego państwa członkowskiego:

a) w odpowiednim terminie:

(i) została wezwana osobiście i tym samym została poinformowana o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy, w wyniku której wydano to orzeczenie, albo inną drogą rzeczywiście otrzymała urzędową informację o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy w sposób jednoznacznie pozwalający stwierdzić, że wiedziała o wyznaczonej rozprawie;

oraz

(ii) została poinformowana, że orzeczenie może zostać wydane, jeżeli nie stawi się na rozprawie;

albo

b) wiedząc o wyznaczonej rozprawie, udzieliła pełnomocnictwa obrońcy, który został wyznaczony przez daną osobę albo przez państwo do tego, aby ją bronić na rozprawie, i obrońca ten faktycznie bronił jej na rozprawie;

albo

c) po doręczeniu jej orzeczenia i wyraźnym pouczeniu o prawie do ponownego rozpoznania sprawy lub do złożenia odwołania, w których to procedurach dana osoba ma prawo uczestniczyć i które pozwalają na ponowne rozpoznanie sprawy pod względem merytorycznym i z uwzględnieniem nowych dowodów oraz które mogą prowadzić do uchylecia lub zmiany pierwotnego orzeczenia:

(i) wyraźnie oświadczyła, że nie kwestionuje orzeczenia;

lub

³ Przy omawianiu orzeczeń korzystano z ich polskiej wersji językowej dostępnej na stronie internetowej Trybunału pod adresem: www.curia.eu. Fragmenty prezentacji wyróżnione czcionką pochyłą stanowią cytaty z publikowanych przez Trybunał polskich tekstów wyroków.

(ii) w ustawowym terminie nie wystąpiła o ponowne rozpoznanie sprawy ani nie złożyła odwołania;

albo

d) orzeczenie nie zostało jej doręczone osobiście, ale:

(i) zostanie jej bezzwłocznie doręczone osobiście po jej przekazaniu oraz zostanie wyraźnie pouczone o prawie do ponownego rozpoznania sprawy lub do złożenia odwołania, w których to procedurach dana osoba ma prawo uczestniczyć i które pozwalają na ponowne rozpoznanie sprawy pod względem merytorycznym i z uwzględnieniem nowych dowodów oraz które mogą prowadzić do uchylecia lub zmiany pierwotnego orzeczenia;

oraz

(ii) zostanie poinformowana o terminie, w którym musi wystąpić o takie ponowne rozpoznanie sprawy lub złożyć odwołanie, jak wspomniano w odnośnym europejskim nakazie aresztowania.

Art. 53 Karty Praw Podstawowych stanowi:

„Żadne z postanowień niniejszej Karty nie będzie interpretowane jako ograniczające lub naruszające prawa człowieka i podstawowe wolności uznane, we właściwych im obszarach zastosowania, przez prawo Unii i prawo międzynarodowe oraz konwencje międzynarodowe, których Unia lub wszystkie Państwa Członkowskie są stronami, w szczególności przez europejską Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz przez konstytucje Państw Członkowskich.”

2. Stan faktyczny sprawy

W 1996 r. sąd hiszpański orzekł o dopuszczalności ekstradycji S. Melloniego do Włoch, gdzie miał on być sądzony za popełnienie kilku czynów zabronionych. Ostatecznie oskarżony nie został wydany organom włoskim, gdyż zbiegł po uchyleniu stosowania wobec niego aresztu ekstradycyjnego za poręczeniem majątkowym. W latach 1997 – 2004 toczyło się we Włoszech postępowanie karne wobec S. Melloniego. Został on ostatecznie skazany *in absentia* na karę 10 lat pozbawienia wolności za przestępstwo gospodarcze. Po stwierdzeniu ukrywania się oskarżonego, sądy włoskie doręczały wezwania i zawiadomienia dla oskarżonego wyłącznie jego adwokatowi. W 2008 r. sąd włoski wydał europejski nakaz aresztowania w celu pozyskania skazanego S. Melloniego do wykonania kary pozbawienia wolności. Skazany został zatrzymany w Hiszpanii. W toku procedury wykonania ENA oponował wobec przekazania go do Włoch. Alternatywnie domagał się uzależnienia przekazania go od zapewnienia gwarancji ponownego przeprowadzenia postępowania karnego we Włoszech po jego przekazaniu. Skarżący twierdził, że w toku postępowania odwoławczego ustanowił swoim obrońcą innego adwokata po uprzednim odwołaniu pełnomocnictwa dwu reprezentującym go poprzednio adwokatami. Pomimo tego sądy nadal doręczały zawiadomienia tym adwokatowi. Twierdził też, że prawo włoskie nie przewiduje możliwości odwołania się od prawomocnego wyroku wydanego *in absentia*.

Dnia 12 września 2008 r. sąd hiszpański wydał jednak decyzję o przekazaniu skazanego włoskim organom sądowym. Sąd twierdził, że skarżący wiedział o toczącym się wobec niego postępowaniu a do obrony swych interesów wyznaczył dwóch obrońców. Nie ma też dowodów, że przestali go oni reprezentować w 2001 r. (w toku rzeczonego postępowania odwoławczego).

S. Melloni wniósł skargę konstytucyjną od tego orzeczenia argumentując, że przekazanie go w trybie ENA naruszałoby prawo do rzetelnego procesu zagwarantowane w art. 24 ust. 2 Konstytucji Hiszpanii.

Postanowieniem z dnia 1 marca 2011 r. Trybunał Konstytucyjny Hiszpanii przyjął skargę do rozpoznania i postanowił zwrócić się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Hiszpański TK w postanowieniu odsyłającym stwierdził, że wydanie w trybie ekstradycji osoby skazanej *in absentia* za poważne przestępstwo bez zagwarantowania jej możliwości ponownego przeprowadzenia postępowania kar-

nego, stanowi „pośrednie” naruszenie prawa do rzetelnego procesu. Hiszpański Trybunał Konstytucyjny przypomniał też, że podobnie oceniał dotychczas przekazanie w trybie ENA osoby skazanej *in absentia*. Jednak wobec zmiany treści art. 5 pkt 1 decyzji ramowej w sprawie ENA, która nastąpiła w 2009 r., powziął wątpliwość co do rozumienia pojęcia „skazanie *in absentia*” w świetle brzmienia art. 4a dodanego do DR ENA wspomnianą nowelizacją. Hiszpański sąd konstytucyjny odrzucił argumenty Ministeria Fiscal, jakoby zmiana DR ENA z 2009 r. nie miała zastosowania *ratione temporis* do postanowienia sądu hiszpańskiego wydanego w 2008 r. Stwierdził bowiem, że jego celem jest ustalenie treści konstytucyjnego prawa do rzetelnego procesu w kontekście obowiązującego prawa unijnego i procedury przekazywania osób w trybie ENA.

Trybunał Konstytucyjny skierował do TS następujące pytania prejudycjalne:

„1) Czy art. 4a ust. 1 decyzji ramowej [...] należy interpretować w ten sposób, że zakazuje on sądom krajowym w przypadkach wskazanych w tym przepisie uzależnienia wykonania europejskiego nakazu aresztowania od warunku, iż sprawa zakończona danym wyrokiem skazującym będzie mogła być ponownie rozpatrzona w celu zapewnienia oskarżonemu prawa do obrony?

2) W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze, czy art. 4a ust. 1 decyzji ramowej [...] jest zgodny z wymogami wynikającymi z prawa do skutecznej ochrony sądowej i sprawiedliwego procesu zawartymi w art. 47 oraz z prawem od obrony zawartym w art. 48 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej?

3) W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie drugie, czy art. 53 interpretowany zgodnie z wykładnią systemową w związku z prawami zawartymi w artykułach 47 i 48 Karty zezwala państwu członkowskiemu na uzależnienie przekazania osoby skazanej zaocznie od umożliwienia ponownego rozpoznania sprawy zakończonej danym wyrokiem skazującym w państwie wydającym nakaz, poprzez przyznanie w ten sposób tym prawom szerszego poziomu ochrony, niż wynikający z prawa Unii Europejskiej, w celu uniknięcia wykładni ograniczającej lub naruszającej prawo podstawowe zawarte w konstytucji państwa członkowskiego?”

3. Odpowiedź ETS na pytania prejudycjalne

3.1. Odpowiedź na pytanie pierwsze

Trybunał uznał pytanie prejudycjalne za dopuszczalne, pomimo zastrzeżeń zgłaszanych przez uczestników postępowania prejudycjalnego.

Przystępując do odpowiedzi na pierwsze z zadanych pytań, TS przypomniał najpierw, że celem DR ENA było ustanowienie prostszego i wydajniejszego niż ekstradycja systemu przekazywania osób skazanych i ściganych. W rezultacie funkcjonowanie tego systemu ma się przyczynić do ustanowienia w Unii Europejskiej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, dzięki zaufaniu, jakie powinno istnieć między państwami członkowskimi. Wskazaniem celom sprzyja ustanowienie reguły wykonywania ENA i ograniczenie podstaw odmowy wykonania nakazu do tych wymienionych w art. 3, 4 i 4a DR ENA.

Następnie Trybunał przystąpił do dokonania wykładni art. 4a DR ENA. W tym względzie Trybunał stwierdził, że wykładnia językowa art. 4a DR ENA prowadzi do jednoznacznego wniosku, iż wydanie wyroku skazującego *in absentia* stawia fakultatywną przesłankę odmowy wykonania ENA, jednak przesłanka ta uaktualnia się wyłącznie wówczas, gdy nie zachodzą cztery wyjątki wymienione w tym przepisie. Spełnienie przesłanek zaistnienia któregoś z tych wyjątków powoduje, że wykonujący nakaz organ sądowy nie może uzależnić przekazania osoby skazanej zaocznie od możliwości ponownego rozpoznania w jej obecności sprawy zakończonej wyrokiem skazującym.

W dalszych wywodach Trybunał skonfrontował wyniki wykładni językowej z celem zmiany DR ENA wprowadzonej w 2009 r. Wskazał, że zgodnie z motywem 6 decyzji ramowej 2009/299 (zmieniającej DR ENA), celem tej zmiany było doprecyzowanie warunków, „w jakich nie należy odmawiać uznania i wykonania orzeczenia wydanego w wyniku rozprawy, na której dana osoba nie stawiła się osobiście”. W rezultacie:

„42 [...] gdy osoba skazana zaocznie wiedziała w odpowiednim terminie o wyznaczonej rozprawie i gdy została poinformowana, iż orzeczenie może zostać wydane, jeżeli nie stawi się na rozprawie, lub gdy wiedząc o wyznaczonej rozprawie, udzieliła pełnomocnictwa obrońcy do jej obrony, wykonujący nakaz organ sądowy jest zobowiązany przystąpić do przekazania tej osoby, tak że nie może uzależnić tego przekazania od możliwości ponownego rozpoznania sprawy w jej obecności w wydającym nakaz państwie członkowskim.

43 Taką wykładnię wspomnianego art. 4a potwierdzają także cele, do których dąży prawodawca Unii. Zarówno z motywów 2 – 4, jak i z art. 1 decyzji ramowej 2009/299 wynika, że prawodawca Unii, przyjmując tę decyzję, zamierzał ułatwić współpracę sądową w sprawach karnych poprzez usprawnienie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych przez państwa członkowskie w drodze harmonizacji podstaw nieuznawania orzeczeń wydanych w wyniku rozprawy, na której dana osoba nie stawiła się osobiście. Jak podkreślono to w szczególności w motywie 4, prawodawca Unii poprzez określenie tych wspólnych podstaw chciał zapewnić „organowi wykonującemu możliwość wykonania orzeczenia mimo nieobecności danej osoby na rozprawie przy pełnym poszanowaniu prawa tej osoby do obrony”.

44 [...] przyjęte przez prawodawcę Unii rozwiązanie polegające na wyczerpującym wskazaniu wypadków, w których wykonanie europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu wykonania kary orzeczonej zaocznie nie narusza prawa do obrony, jest nie do pogodzenia z pozostawieniem po stronie organu sądowego wykonującego nakaz możliwości uzależnienia tego wykonania od warunku, że dany wyrok skazujący będzie mógł zostać poddany ponownej ocenie w wyniku wznowienia postępowania w celu zagwarantowania prawa zainteresowanego do obrony.

[...]

46 Z całości powyższych rozważań wynika, że art. 4a ust. 1 decyzji ramowej 2002/584 należy interpretować w ten sposób, iż stoi on na przeszkodzie temu, by wykonujący nakaz organ sądowy w wypadkach wskazanych w tym przepisie uzależnił wykonanie europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu wykonania kary od warunku stanowiącego, że sprawa zakończona wydanym zaocznie wyrokiem skazującym będzie mogła być ponownie rozpoznana w wydającym nakaz państwie członkowskim.”

3.2. Odpowiedź na pytanie drugie

Odpowiadając na drugie pytanie prejudycjalne TS stwierdził, że sąd krajowy pyta w istocie o zgodność art. 4a ust. 1 DR ENA z art. 47 Karty Praw Podstawowych (dalej: KPP), wyrażającym prawo do skutecznej ochrony sądowej i sprawiedliwego procesu oraz z art. 48 ust. 2 KPP gwarantującym prawo do obrony.

Trybunał najpierw przypomniał, że prawo do osobistego uczestniczenia w rozprawie oraz prawo do obrony nie ma charakteru absolutnego. Oznacza to, że oskarżony może zrzec się korzystania z wymienionych praw w sposób wyraźny lub milczący pod warunkiem, że zrzeczeniu się towarzyszą minimalne gwarancje proceduralne adekwatne do wagi uprawnienia oraz jednocześnie zrzeczeniu się prawa nie stoi na przeszkodzie żaden ważny interes publiczny. Trybunał podkreślił, że taka wykładnia art. 47 i 48 ust. 2 KPP koresponduje z zakresem prawa do rzetelnego procesu zagwarantowanego w art. 6 ust. 1 Konwencji, ustalonym w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Następnie Trybunał podkreślił, że decyzja ramowa 2009/299 w istocie wzmacnia prawa procesowe osób uczestniczących w procedurze wzajemnego uznawania orzeczeń. W tym względzie Trybunał stwierdził:

- „52. *I tak, art. 4a ust. 1 lit. a) i b) decyzji ramowej 2002/584 określa warunki, w których należy przyjąć, że zainteresowany dobrowolnie i w sposób jednoznaczny zrezygnował z uczestnictwa w rozprawie, tak że wykonanie europejskiego nakazu aresztowania dla celów wykonania kary wymierzonej osobie skazanej zaocznie nie może być uzależnione od warunku stanowiącego, iż może ona skorzystać z ponownego rozpoznania sprawy w jej obecności w wydającym nakaz państwie członkowskim. Jest tak albo – jak wskazuje art. 4a ust. 1 lit. a) – gdy zainteresowany nie stawił się osobiście na rozprawie, choć został wezwany osobiście lub oficjalnie poinformowany o wyznaczonym terminie i miejscu rozprawy, albo – jak wskazuje art. 4a ust. 1 lit. b) – gdy wiedząc o wyznaczonej rozprawie, postanowił, że będzie reprezentował go obrońca i że nie stawi się osobiście. Jeśli chodzi o art. 4a ust. 1 lit. c) i d), wymienia on wypadki, w których wykonujący nakaz organ sądowy jest zobowiązany wykonać europejski nakaz aresztowania, choć zainteresowany jest uprawniony do skorzystania z ponownego rozpoznania sprawy, ponieważ wspomniany nakaz aresztowania wskazuje, iż zainteresowany nie wystąpił o ponowne rozpoznanie sprawy albo iż zostanie wyraźnie poinformowany o swoim prawie do ponownego rozpoznania sprawy.*
53. *W świetle powyższego należy stwierdzić, że art. 4a ust. 1 decyzji ramowej 2002/584 nie narusza ani prawa do skutecznej ochrony sądowej i sprawiedliwego procesu, ani prawa do obrony zagwarantowanych, odpowiednio, przez art. 47 i art. 48 ust. 2 Karty.*”

3.3. Odpowiedź na pytanie trzecie

Trybunał dokonał przeformułowania trzeciego pytania sądu krajowego. Stwierdził mianowicie, że zmierza ono w istocie do ustalenia, „czy art. 53 KPP należy interpretować w ten sposób, że zezwala on wykonującemu nakaz państwu członkowskiemu na uzależnienie przekazania osoby skazanej zaocznie od warunku wymagającego umożliwienia w państwie członkowskim wydającym nakaz ponownego rozpoznania sprawy zakończonej wyrokiem skazującym w celu uniknięcia naruszenia prawa do sprawiedliwego procesu i prawa do obrony zagwarantowanych Konstytucją.”

Trybunał uznał, że hiszpański TK w istocie zapytuje, czy art. 53 KPP zezwala na stosowanie wyższego niż zagwarantowany przez KPP standardu ochrony praw człowieka, wynikającego z konstytucji krajowej, jeżeli ten standard jest jednocześnie sprzeczny z przepisem decyzji ramowej.

TS zdecydowanie odrzucił taką wykładnię art. 53 KPP stwierdzając:

- „58. *Wspomniana wykładnia art. 53 Karty naruszałaby bowiem zasadę pierwszeństwa prawa Unii w zakresie, w jakim pozwalałaby, aby państwo członkowskie tworzyło przeszkodę w stosowaniu aktów prawa Unii w pełni zgodnych z Kartą w wypadku braku poszanowania przez te akty praw podstawowych gwarantowanych konstytucją tego państwa.*
59. *Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, że na mocy zasady pierwszeństwa prawa Unii, która jest istotną cechą porządku prawnego Unii [...], okoliczność powoływania się przez państwo członkowskie na przepisy prawa krajowego, nawet rangi konstytucyjnej, nie może mieć wpływu na skuteczność prawa Unii na terytorium tego państwa[...].*
60. *Artykuł 53 Karty potwierdza wprawdzie, że gdy akt prawa Unii wymaga przyjęcia krajowych aktów stosowania, organy i sądy krajowe są uprawnione do stosowania krajowych standardów ochrony praw podstawowych, o ile zastosowanie owych standardów nie podważa poziomu ochrony wynikającego z Karty stosownie do wykładni Trybunału, ani pierwszeństwa, jednolitości i skuteczności prawa Unii.*
61. *Jednakże, jak wynika z pkt 40 niniejszego wyroku, art. 4a ust. 1 decyzji ramowej 2002/584 nie przyznaje państwom członkowskim uprawnienia do odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania, gdy zainteresowany jest objęty jednym z czterech przypadków wymienionych w tym przepisie.*
62. *Należy ponadto przypomnieć, że przyjęcie decyzji ramowej 2009/299, która dodała wspomniany przepis do decyzji ramowej 2002/584, ma na celu zaradzenie trudnościom we wzajemnym uznawaniu orzeczeń*

wydanych pod nieobecność danej osoby na rozprawie wynikających z istnienia w państwach członkowskich różnic dotyczących ochrony praw podstawowych. W tym celu rzeczona decyzja ramowa zapewnia harmonizację przesłanek wykonywania europejskiego nakazu aresztowania w wypadku zaocznego wydania wyroku skazującego, odzwierciedlającą konsens osiągnięty wspólnie przez wszystkie państwa członkowskie co do znaczenia, jakie należy przyjąć w świetle prawa Unii w odniesieniu do praw procesowych, z których korzystają skazane zaocznie osoby podlegające europejskiemu nakazowi aresztowania.

63. W rezultacie zezwolenie państwu członkowskiemu na powołanie się na art. 53 Karty w celu uzależnienia przekazania osoby skazanej zaocznie od nieprzewidzianego w decyzji ramowej 2009/299 warunku wymagającego umożliwienia ponownego rozpoznania w państwie wydającym nakaz sprawy zakończonej danym wyrokiem skazującym, aby uniknąć naruszenia prawa do sprawiedliwego procesu i prawa do obrony zagwarantowanych konstytucją państwa członkowskiego wykonującego nakaz, prowadziłoby poprzez podważenie jednolitości standardu ochrony praw podstawowych określonego w decyzji ramowej do naruszenia zasad wzajemnego zaufania i wzajemnego uznawania, do których wzmocnienia dąży wspomniana decyzja ramowa, i w konsekwencji do zagrożenia jej skuteczności.”

Ostatecznie TS udzieli następującej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne:

- „1) **Artykuł 4a ust. 1 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r., należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie temu, by wykonujący nakaz organ sądowy w wypadkach wskazanych w tym przepisie uzależnił wykonanie europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu wykonania kary od warunku stanowiącego, że sprawa zakończona wydanym zaocznie wyrokiem skazującym będzie mogła być ponownie rozpoznana w wydającym nakaz państwie członkowskim.**
- 2) **Artykuł 4a ust. 1 decyzji ramowej 2002/584, zmienionej decyzją ramową 2009/299, jest zgodny z wymogami wynikającymi z art. 47 i art. 48 ust. 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.**
- 3) **Artykuł 53 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że nie zezwala on państwu członkowskiemu na uzależnienie przekazania osoby skazanej zaocznie od warunku wymagającego umożliwienia w państwie członkowskim wydającym nakaz ponownego rozpoznania sprawy zakończonej wyrokiem skazującym w celu uniknięcia naruszenia prawa do sprawiedliwego procesu i prawa do obrony zagwarantowanych konstytucją.”**

Pełny tekst wyroku w języku polskim dostępny jest pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=134203&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1020>

Streszczenie wyroku w formie komunikatu prasowego nr 17/13 dostępne jest w polskiej wersji językowej pod adresem:

<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-02/cp130017pl.pdf>

*

Sprawa C-396/11 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 29 stycznia 2013 r. wydany wskutek pytania prejudycjalnego rumuńskiego sądu apelacyjnego, skierowanego w toku postępowania dotyczącego wykonania europejskich nakazów aresztowania przeciwko Ciprianowi Vasilemu Radu (kluczowe za-

gadnienia: przekazanie w trybie europejskiego nakazu aresztowania; przesłanki odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania; wykładnia Karty Praw Podstawowych)

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

W omawianym wyroku obszernie przytoczono postanowienia decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania (dalej DR ENA). Ich przywoływanie w streszczeniu wyroku w takim zakresie wydaje się zbędne. Kluczowe są bowiem te przepisy DR ENA, które regulują obowiązek przesłuchania osoby ściganej przez sąd państwa wykonania ENA.

Art. 14 DR ENA stanowi:

„W przypadku gdy osoba aresztowana nie wyraża zgody na jej przekazanie, jak to określono w art. 13, ma prawo do przesłuchania przez wykonujący nakaz organ sądowy zgodnie z prawem wykonującego nakaz Państwa Członkowskiego.”

2. Stan faktyczny sprawy

Z pytaniem prejudycjalnym wystąpił rumuński sąd odwoławczy orzekający w przedmiocie wykonania europejskich nakazów aresztowania wydanych przez niemieckie organy sądowe. Postanowieniem z dnia 5 czerwca 2009 r. sąd ten zdecydował o wykonaniu trzech z czterech europejskich nakazów aresztowania. Odmowa wykonania czwartego nakazu nastąpiła z powodu zaistnienia przesłanki *ne bis in idem*, wobec tego, że czyn zabroniony, którego dotyczył nakaz, był przedmiotem postępowania karnego prowadzonego w Rumunii. W tych okolicznościach sąd rumuński zdecydował o przekazaniu oskarżonego do Niemiec, jednocześnie jednak zawiesił wykonanie tej decyzji do czasu zakończenia postępowania karnego prowadzonego wobec C.V. Radu w Rumunii. Sąd ten zdecydował też o dalszym stosowaniu wobec oskarżonego tymczasowego aresztowania na okres 30 dni. Decyzja sądu odwoławczego została następnie uchylona przez sąd kasacyjny, który nakazał zwolnienie C.V. Radu z aresztu i zastosowanie wobec niego zakazu opuszczania okręgu, w którym mieszkał.

W toku ponownego orzekania w przedmiocie wykonania nakazu C.V. Radu podniósł szereg zarzutów wobec dopuszczalności wykonania ENA. Zasadniczo wszystkie te zarzuty odnosiły się do braku przestrzegania praw podstawowych w toku procedury przekazywania osób na podstawie europejskiego nakazu aresztowania. Oskarżony wskazał też, że ryzyko naruszenia praw człowieka powinno stanowić podstawę odmowy wykonania ENA.

Wobec zgłoszonych przez oskarżonego wątpliwości, sąd rumuński zdecydował o skierowaniu do TS następujących pytań prejudycjalnych:

„1) Czy przepisy art. 5 ust. 1 [Europejskiej Konwencji Praw Człowieka] i art. 6, w związku z art. 48 i 52 [karty], w związku także z art. 5 ust. 3 i 4 oraz z art. 6 ust. 2 i 3 [konwencji], stanowią przepisy prawa pierwotnego [Unii] zawarte w traktatach założycielskich?

2) Czy działanie właściwego organu sądowego państwa [wykonującego europejski nakaz] aresztowania polegające na pozbawieniu wolności i przymusowym przekazaniu bez zgody osoby, w stosunku do której wydany został europejski nakaz aresztowania (osoby, której dotyczy wniosek o aresztowanie i wydanie), stanowi ingerencję przez państwo [wykonujące nakaz] w wolność osobistą osoby, której aresztowania i wydania zażądano, która to wolność jest zagwarantowana w prawie Unii na mocy art. 6 TUE w związku z art. 5 ust. 1 [konwencji] i na mocy art. 6 w związku z art. 48 i 52 [karty], w związku także z art. 5 ust. 3 i 4 oraz z art. 6 ust. 2 i 3 [konwencji]?

3) Czy ingerencja państwa [wykonującego europejski nakaz] aresztowania w prawa i gwarancje przewidziane w art. 5 ust. 1 [konwencji] i art. 6 w związku z art. 48 i 52 [karty], w związku także z art. 5 ust. 3 i 4 oraz z art. 6 ust. 2 i 3 [konwencji], powinna spełniać warunek konieczności w społeczeństwie demokratycznym i warunek proporcjonalności względem szczególnego założonego celu?

4) Czy właściwy organ sądowy państwa [wykonującego europejski nakaz] aresztowania może oddalić wniosek o przekazanie bez naruszenia zobowiązań ustanowionych w traktatach założycielskich i innych przepisach prawa [Unii] z uwagi na brak łącznego spełnienia wszystkich przesłanek zgodnie z art. 5 ust. 1 [konwencji] i z art. 6 w związku z art. 48 i 52 [karty], w związku także z art. 5 ust. 3 i 4 oraz z art. 6 ust. 2 i 3 [konwencji]?

5) Czy właściwy organ sądowy państwa [wykonującego europejski nakaz] aresztowania może oddalić wniosek o przekazanie bez naruszenia zobowiązań ustanowionych w traktatach założycielskich i innych przepisach prawa [Unii] z uwagi na brak transpozycji lub niepełną czy też nieprawidłową transpozycję (w znaczeniu niezachowania warunku wzajemności) [decyzji ramowej] przez państwo wydania europejskiego nakazu aresztowania?

6) Czy przepisy art. 5 ust. 1 [konwencji] i art. 6 w związku z art. 48 i 52 [karty], w związku także z art. 5 ust. 3 i 4 oraz z art. 6 ust. 2 i 3 [konwencji], do których odwołuje się art. 6 TUE, są sprzeczne z prawem krajowym państwa członkowskiego Unii Europejskiej – Rumunii, a w szczególności z tytułem III ustawy nr 302/2004, a także czy [decyzja ramowa] została prawidłowo transponowana na mocy tych przepisów?”

3. Odpowiedź ETS na pytania prejudycjalne

Trybunał uznał za niedopuszczalne piąte pytanie sądu krajowego. Stwierdził mianowicie, że ma ono charakter wyłącznie hipotetyczny.

Wobec bardzo ogólnego sformułowania wniosku prejudycjalnego, TS samodzielnie dokonał doprecyzowania celu pozostałych, dopuszczalnych pytań prejudycjalnych. Stwierdził mianowicie:

„26 Co się tyczy ponadto naruszenia praw podstawowych C.V. Radu, do którego jakoby miało dojść, to w ramach postępowania karnego przed sądem odsyłającym, sprzeciwiając się swojemu przekazaniu, C.V. Radu zdaje się twierdzić, iż przepisy decyzji ramowej 2002/584 nie pozwalają rumuńskim organom wykonującym nakaz na sprawdzenie, czy jego prawo do rzetelnego procesu, zasada domniemania niewinności i prawo do wolności, które wywodzi on z karty i z EKPC, były przestrzegane, w sytuacji gdy sporne europejskie nakazy aresztowania zostały wydane bez wezwania go do stawiennictwa oraz bez umożliwienia mu wynajęcia adwokata czy też przedstawienia argumentów na swoją obronę. Ciprian Vasile Radu zasadniczo powtórzył te zarzuty na rozprawie przed Trybunałem, która odbyła się w ramach niniejszego postępowania.”

Ostatecznie Trybunał ustalił, że głównym zarzutem stawianym przez C.V. Radu jest ten, iż niemieckie organy sądowe wydały wobec niego europejskie nakazy aresztowania bez uprzedniego przesłuchania go, co stanowi naruszenie art. 47 i 48 KPP oraz art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wobec tego ustalenia Trybunał dokonał przeformułowania wszystkich czterech dopuszczalnych pytań prejudycjalnych i stwierdził, że odpowie na nie łącznie. Zdaniem TS sąd krajowy dąży do ustalenia, czy DR ENA w związku z art. 47 i 48 KPP oraz z art. 6 EKPC należy interpretować w ten sposób, że „wykonujące nakaz organy sądowe mogą sprzeciwić się wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu przeprowadzenia postępowania karnego ze względu na to, iż przed wydaniem nakazu organy sądowe państwa jego wydania nie przesłuchały osoby, której dotyczy wniosek.”

Trybunał potwierdził, że prawo do przesłuchania wyrażone w art. 6 Konwencji jest także zagwarantowane w art. 47 i 48 KPP. Przypomnił też cele ustanowienia systemu przekazywania osób w trybie europejskiego nakazu aresztowania, jak również to, że wykonywanie ENA powinno być regułą, zaś wyjątki od niej są sformułowane w zamkniętych katalogach obligatoryjnych i fakultatywnych przesłanek odmowy wykonania ENA. Trybunał podkreślił, że DR ENA wśród podstaw odmowy wykonania ENA nie wymienia sytuacji nieprzesłuchania osoby ściganej w wydającym nakaz państwie członkowskim. Zdaniem TS respektowanie zarówno prawa do

rzetelnego procesu, jak i prawa do obrony (art. 47 i 48 KPP) nie wymaga wprowadzenia dodatkowej przesłanki odmowy wykonania ENA z tego powodu, że osoba, której dotyczy nakaz nie została przesłuchana przez organ sądowy państwa wydania nakazu przed jego wydaniem. Trybunał podkreślił też, iż wprowadzenie takiej przesłanki w nieunikniony sposób prowadziłoby do zniweczenia systemu przekazywania ustanowionego w DR ENA, a tym samym „zakłócałby realizację przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, jako że wydaniu takiego nakazu aresztowania musi towarzyszyć pewien element zaskoczenia, między innymi po to, by uniemożliwić zainteresowanej osobie ewentualną ucieczkę.”

Trybunał zauważył, że prawodawca unijny zapewnił poszanowanie praw człowieka zapewniając osobie ściganej prawo do przesłuchania w państwie członkowskim wykonania europejskiego nakazu aresztowania. W tym względzie Trybunał stwierdził:

„42. Z art. 8 i 15 decyzji ramowej 2002/584 [DR ENA] wynika mianowicie, że przed wydaniem postanowienia o przekazaniu osoby, której dotyczy wniosek, w celu przeprowadzenia postępowania karnego, wykonujący nakaz organ sądowy musi dokonać swego rodzaju kontroli europejskiego nakazu aresztowania. Artykuł 13 owej decyzji ramowej przewiduje ponadto, że jeżeli osoba, której dotyczy wniosek, wyraża zgodę na przekazanie lub ewentualnie zrzeka się prawa do skorzystania z zasady szczególności, ma ona prawo do korzystania z pomocy prawnej. Co więcej, na mocy art. 14 i 19 decyzji ramowej 2002/584 osoba, której dotyczy wniosek, która nie wyraża zgody na swoje przekazanie i wobec której wydany został europejski nakaz aresztowania w celu przeprowadzenia postępowania karnego, ma prawo do przesłuchania przez wykonujący nakaz organ sądowy na warunkach ustalonych w drodze wzajemnego porozumienia z organem sądowym wydającym nakaz.

43. Wobec powyższego **na cztery pierwsze pytania oraz na pytanie szóste trzeba odpowiedzieć, iż decyzję ramową 2002/584 należy interpretować w ten sposób, że wykonującym nakaz organom sądowym nie przysługuje możliwość odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania wydanego w celu przeprowadzenia postępowania karnego ze względu na to, że przed jego wydaniem osoba, której dotyczy wniosek, nie została przesłuchana w państwie członkowskim wydania nakazu.”**

Tekst wyroku w języku polskim dostępny pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=132981&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=45661>

*

Sprawa C-617/10 – wyrok Wielkiej Izby Trybunału z dnia 26 lutego 2013 r. wydany wskutek pytania prejudycjalnego sądu szwedzkiego, skierowanego w toku postępowania karnego przeciwko Hansowi Åkerbergowi Franssonowi [kluczowe zagadnienia: zakaz ne bis in idem w Unii Europejskiej; ściganie za ten sam czyn w postępowaniu administracyjnym i karnym; stosowanie zasady pierwszeństwa prawa unijnego (postanowień Karty Praw Podstawowych)]

1. Prawo mające zastosowanie w sprawie

Zakaz *ne bis in idem* jest uregulowany w art. 4 ust. 1 i 2 Protokołu nr 7 do Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (dalej: „EKPC” lub „Konwencja”). Przepis ten ma następujące brzmienie:

„1. Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu przed sądem tego samego państwa za przestępstwo, za które został uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem lub uniewinniony zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego państwa.

2. Postanowienia poprzedniego ustępu nie stoją na przeszkodzie wznowieniu postępowania zgodnie z ustawą i zasadami postępowania karnego danego państwa, jeśli zaistnieją nowe lub nowo ujawnione fakty lub jeśli w poprzednim postępowaniu dopuszczono się rażącego uchybienia, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy.”

Zakres zakazu *ne bis in idem* jest ujęty podobnie w art. 50 Karty Praw Podstawowych (dalej: KPP):

„Nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary, w odniesieniu do którego zgodnie z ustawą został już uprzednio uniewinniony lub za który został już uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem na terytorium Unii”.

Prawo szwedzkie przewiduje odpowiedzialność karną za umyślne podanie organowi podatkowemu nieprawdziwej informacji o dochodach w pisemnej deklaracji podatkowej lub zaniechanie złożenia takiej deklaracji i przez to narażenie skarbu państwa na uszczuplenie podatku. Takie działanie lub zaniechanie jest zagrożone karą pozbawienia wolności do 2 lat. Jeżeli wskazane przestępstwo dotyczy dużych kwot lub zachodzą inne okoliczności zwiększające szkodliwość tego czynu (czyli w przypadku tak zwanego „poważnego przestępstwa skarbowego”) przewidziano zagrożenie karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 6.

Szwedzka ustawa podatkowa przewiduje sankcję za podanie nieprawdziwych informacji w deklaracji podatkowej. Polega ona na obciążeniu podatnika dodatkowym zobowiązaniem podatkowym. W zależności od okoliczności, wysokość tego dodatkowego zobowiązania waha się pomiędzy 5 % a 40 % należnego podatku.

2. Stan faktyczny sprawy

Dnia 9 czerwca 2009 r. H.A. Fransson został oskarżony o popełnienie poważnych przestępstw skarbowych. Polegały one na złożeniu niezgodnych z prawdą deklaracji podatkowych za lata 2004 i 2005 oraz niezłożeniu stosownych deklaracji związanych z odprowadzeniem składek na ubezpieczenie w stosunku do zatrudnionych przez oskarżonego pracowników.

Jednocześnie za to samo działanie w 2007 roku stosowny organ podatkowy nałożył na oskarżonego dodatkowe zobowiązanie podatkowe.

W toku postępowania karnego sąd szwedzki powziął wątpliwość, czy w świetle zasady *ne bis in idem* dopuszczalne jest prowadzenie postępowania karnego wobec oskarżonego, skoro dotyczy ono tych samych czynów, za które „ukarano” już oskarżonego sankcją w postaci dodatkowego zobowiązania podatkowego. Sąd ten skierował do TS następujące pytania prejudycjalne:

- „1. Zgodnie z prawem szwedzkim sąd tego państwa może nie zastosować przepisu prawa krajowego, co do którego podejrzewa, że narusza on zasadę *ne bis in idem*, o której mowa w art. 4 protokołu nr 7 do [EKPC], a w związku z tym również art. 50 [Karty], tylko pod warunkiem istnienia po temu wyraźnej podstawy w EKPC lub orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Czy tego rodzaju warunek obowiązujący w prawie krajowym dla niestosowania przepisów tego prawa jest zgodny z prawem Unii Europejskiej, a w szczególności jego zasadami ogólnymi, w tym zasadą pierwszeństwa i zasadą bezpośredniej skuteczności?
2. Czy dopuszczalność oskarżenia o przestępstwo skarbowe, w sytuacji gdy na podatnika nałożono już uprzednio, w postępowaniu administracyjnym, określone sankcje finansowe (dodatkowe zobowiązanie podatkowe) za ten sam czyn, polegający na podaniu informacji niezgodnych z prawdą, podlega zasadzie *ne bis in idem*, o której mowa w art. 4 protokołu nr 7 do EKPC i w art. 50 Karty?
3. Czy na odpowiedź na pytanie drugie ma wpływ okoliczność, że sankcje te muszą zostać dostosowane w taki sposób, iż sądy mają prawo obniżyć karę nałożoną w postępowaniu karnym z tego względu, że na podatnika nałożono już dodatkowe zobowiązanie podatkowe za ten sam czyn, polegający na podaniu informacji niezgodnych z prawdą?

4. *W pewnych okolicznościach zasada ne bis in idem [...] dopuszcza nałożenie dodatkowych sankcji w nowym postępowaniu dotyczącym tego samego czynu, który był już przedmiotem postępowania i doprowadził do nałożenia sankcji na jednostkę. Czy w przypadku twierdzącej odpowiedzi na pytanie drugie warunki dopuszczające nałożenie wielu sankcji w oddzielnych postępowaniach zgodnie z zasadą ne bis in idem są spełnione, jeżeli w nowym postępowaniu rozpatrywane są ponownie i w sposób niezależny okoliczności sprawy?*
5. *Szwedzki system polegający na nakładaniu dodatkowych zobowiązań podatkowych i rozpatrywaniu odpowiedzialności karnoskarbowej w odrębnych postępowaniach uzasadniony jest licznymi względami interesu ogólnego [...]. Czy w razie twierdzącej odpowiedzi na pytanie drugie system tego rodzaju jak system szwedzki jest zgodny z zasadą ne bis in idem, jeżeli możliwe jest ustanowienie systemu niepodlegającego zasadzie ne bis in idem bez konieczności rezygnacji z nakładania dodatkowego zobowiązania podatkowego albo z rozstrzygnięcia o odpowiedzialności karnoskarbowej, poprzez, jeżeli odpowiedzialność karnoskarbowa wchodzi w grę, przeniesienie orzekania o dodatkowym zobowiązaniu podatkowym ze Skatteverket [czyli organu podatkowego] i ewentualnie sądów administracyjnych i powierzenie tego zadania sądom powszechnym przy okazji rozpatrywania oskarżenia o przestępstwa skarbowe?”.*

3. Odpowiedź ETS na pytania prejudycjalne

Uczestnicy postępowania prejudycjalnego kwestionowali dopuszczalność pytań sądu szwedzkiego. Argumentowali, że art. 50 KPP nie może mieć zastosowania do krajowego postępowania karnego, gdyż nie stanowi ono „aktu stosowania prawa unijnego”. Trybunał nie zgodził się z tym stanowiskiem. Wskazał mianowicie, że pobór podatku VAT jest uregulowany dyrektywami unijnymi. Jako działanie służące ochronie interesów finansowych Unii Europejskiej, ściganie przestępstw skarbowych wchodzi też w zakres regulacji art. 325 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Z tego względu TS stanął na stanowisku, że prowadzenie postępowania karnego o poważne przestępstwo skarbowe, jak i nałożenie dodatkowego zobowiązania podatkowego, stanowi akt stosowania prawa Unii Europejskiej. Tym samym TS uznał za dopuszczalne pytania z punktu 1 – 4 wniosku prejudycjalnego. Jednocześnie stwierdził niedopuszczalność pytania piątego, jako mającego charakter hipotetyczny.

3.1. Odpowiedź na pytania drugie, trzecie i czwarte

Trybunał postanowił odpowiedzieć łącznie na pytanie drugie, trzecie i czwarte. Uznał bowiem, że zadając ww. pytania sąd krajowy zmierzał w istocie do ustalenia, „czy zasadę *ne bis in idem* zawartą w art. 50 Karty należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie prowadzeniu postępowania karnoskarbowego, jeżeli na oskarżonego nałożono już wcześniej sankcję w postaci dodatkowego zobowiązania podatkowego z tytułu tych samych czynów polegających na podaniu nieprawdy.”

Trybunał rozpoczął swą analizę od stwierdzenia, że naruszenie zakazu *ne bis in idem* miałyby miejsce tylko wówczas, gdyby sankcje zastosowane wobec oskarżonego w drodze administracyjnej miały charakter karny. Następnie TS stwierdził:

„34 [...] art. 50 Karty nie stoi na przeszkodzie zastosowaniu przez państwo członkowskie łącznie sankcji o charakterze podatkowym i sankcji karnych za ten sam czyn polegający na niedopełnieniu obowiązków informacyjnych w dziedzinie podatku VAT. Państwom członkowskim przysługuje bowiem swoboda wyboru sankcji w celu zapewnienia poboru w pełnej wysokości dochodów z podatku VAT, a tym samym ochrony interesów finansowych Unii [...]. Sankcje te mogą więc mieć postać sankcji administracyjnych, sankcji karnych lub obu tych rodzajów sankcji łącznie. Dopiero jeżeli sankcja podatkowa ma charakter

karny w rozumieniu art. 50 Karty i jest ostateczna, zasada wyrażona w tym przepisie staje na przeszkodzie prowadzeniu przeciwko tej samej osobie kolejnego postępowania karnego.

35. *Następnie należy przypomnieć, że oceny karnego charakteru sankcji podatkowych dokonuje się z uwzględnieniem trzech kryteriów. Pierwszym z nich jest kwalifikacja prawna naruszenia w prawie krajowym, drugim – sam charakter naruszenia, a trzecim – charakter i stopień surowości grożącej zainteresowanemu sankcji (wyrok z dnia 5 czerwca 2012 r. w sprawie C-489/10 Bonda, dotychczas nieopublikowany w Zbiorze, pkt 37).*
36. *Zadaniem sądu odsyłającego będzie ustalenie w świetle powyższych kryteriów, czy konieczna jest ocena przewidzianej w prawie krajowym kumulacji sankcji podatkowych i karnych z punktu widzenia standardów krajowych, o jakich mowa w pkt 29 niniejszego wyroku, i ewentualne stwierdzenie niezgodności tej kumulacji ze wskazanymi standardami, pod warunkiem że sankcje, które pozostaną w systemie są skuteczne, proporcjonalne i odstrasżające [...].*
37. *Jak wynika z powyższych rozważań, na pytania drugie, trzecie i czwarte trzeba odpowiedzieć, iż **zasada ne bis in idem ujęta w art. 50 Karty nie stoi na przeszkodzie stosowaniu przez państwo członkowskie kolejno sankcji podatkowej i sankcji karnej za ten sam czyn polegający na niedopełnieniu obowiązku przekazania prawidłowych informacji dotyczących podatku VAT, pod warunkiem że pierwsza z tych sankcji nie ma charakteru karnego, co ustalić winien sąd krajowy.***

3.2. Odpowiedź na pytanie pierwsze

Odnosząc się do pierwszego pytania sądu krajowego TS stwierdził, że ma ono na celu ustalenie, czy zgodna z prawem Unii Europejskiej jest praktyka sądowa, która uzależnia obowiązek niezastosowania przez sąd krajowy przepisu sprzecznego z prawem podstawowym chronionym na mocy Konwencji i KPP od spełnienia warunku, by sprzeczność ta wynikała w sposób oczywisty z owoch aktów lub z dotyczącego ich orzecznictwa.

Udzielając odpowiedzi na to pytanie TS stwierdził, że do czasu przystąpienia Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka wspomniana Konwencja nie stanowi aktu prawnego formalnie obowiązującego w unijnym porządku prawnym. Nie zmienia tej tezy fakt, że w myśl art. 6 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej prawa konwencyjne są częścią prawa Unii jako ogólne zasady prawa. Wobec tego trzeba przyjąć, że obecnie prawo unijne nie reguluje stosunków między Konwencją a porządkami prawnymi państw członkowskich, nie określa też skutków, jakie sąd krajowy powinien wyprowadzić ze sprzeczności normy krajowej z prawami chronionymi w Konwencji.

Następnie Trybunał ocenił zgodność ww. praktyki sądów krajowych z obowiązkiem przestrzegania postanowień Karty Praw Podstawowych. W tym względzie TS stwierdził:

- „45. [...] w odniesieniu do konsekwencji, jakie sąd krajowy winien wyprowadzić w wypadku sprzeczności między przepisami prawa krajowego a prawami chronionymi na mocy Karty, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że sąd krajowy, stosując w ramach swojej właściwości przepisy prawa Unii, ma obowiązek zapewnić pełną skuteczność tych przepisów, odmawiając w razie potrzeby z urzędu zastosowania wszelkich sprzecznych z nimi przepisów krajowych, nawet późniejszych, bez konieczności żądania lub oczekiwania na uprzednie uchylenie tych przepisów w drodze ustawodawczej lub w jakimkolwiek innym trybie konstytucyjnym (wyroki: z dnia 9 marca 1978 r. w sprawie 106/77 Simmenthal, Rec. s. 629, pkt 21, 24; z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie C-314/08 Filipiak, Zb.Orz. s. I-11049, pkt 81; a także z dnia 22 czerwca 2010 r. w sprawach połączonych C-188/10 i C-189/10 Melki i Abdeli, Zb.Orz. s. -5667, pkt 43).

46. *Byłyby bowiem sprzeczne z wymogami wynikającymi z samej natury prawa Unii wszelkie przepisy obowiązujące w krajowym porządku prawnym oraz wszelka praktyka ustawodawcza, administracyjna lub sądowa, powodujące ograniczenie skuteczności prawa Unii poprzez odmowę przyznania sądowi, w którego kompetencji leży jego zastosowanie, uprawnienia do uczynienia, w momencie stosowania tego prawa, wszystkiego co niezbędne do pominięcia krajowych przepisów ustawowych mogących stać na przeszkodzie pełnej skuteczności prawa Unii [...].*
47. *Ponadto zgodnie z art. 267 TFUE sąd krajowy rozpatrujący spór z zastosowaniem przepisów prawa Unii, których sens lub skutki nie są dla niego jasne, może, a w niektórych wypadkach musi, zwrócić się do Trybunału z pytaniem w przedmiocie wykładni owych przepisów [...].*
49. *Wobec powyższych rozważań na pytanie pierwsze trzeba udzielić odpowiedzi, iż:*
- prawo Unii nie reguluje stosunków między EKPC a porządkami prawnymi państw członkowskich ani nie określa skutków, jakie sąd krajowy powinien łączyć ze sprzecznością między normą prawa krajowego a prawami chronionymi na mocy tej konwencji;*
 - prawo Unii stoi na przeszkodzie krajowej praktyce sądowej, która uzależnia obowiązek niezastosowania przez sąd krajowy przepisu sprzecznego z prawem podstawowym chronionym na mocy Karty od spełnienia warunku, by sprzeczność ta wynikała w sposób oczywisty z Karty lub z dotyczącego jej orzecznictwa, ponieważ praktyka ta uniemożliwia sądowi krajowemu dokonanie, z ewentualnym udziałem Trybunału, kompletnej oceny zgodności owego przepisu krajowego z Kartą.”*

Pełny tekst wyroku w języku polskim dostępny jest pod adresem:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=134202&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=154090>

Streszczenie wyroku w formie komunikatu prasowego nr 19/13 dostępne jest w polskiej wersji językowej pod adresem:

<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-02/cp130019pl.pdf>

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=Bonda&docid=116723&pageIndex=0&doclang=PL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=522735#ctx1>

*

*

*

BII – wybrane sprawy rozpatrywane przez ETS dotyczące pytań prejudycjalnych skierowanych w toku postępowań karnych

Nadal trwają postępowania prejudycjalne w sprawach C-60/12 (dotyczące wykładni decyzji ramowej w sprawie wzajemnego uznawania kar o charakterze pieniężnym) i C-398/12 (dotyczące zakazu *ne bis in idem*). Ich treść prezentowałam w poprzednich zeszytach POESK.

* *
*

WYBRANE PIŚMIENICTWO NA TEMAT PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ ZA OKRES 1 stycznia – 31 marca 2013 r.

1. Buczma S. Kierzyńska R., *Zapobieganie konfliktom jurysdykcyjnym i wzajemne uznawanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych – uwagi do nowelizacji kodeksu postępowania karnego z 31 sierpnia 2012 r.*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 1;
2. Falkiewicz A., *Kilka uwag o europejskim nakazie aresztowania – uwagi polemiczne w związku z artykułem Jakuba Żurka*, Palestra 2013, nr 3-4;
3. Lenaerts K., *Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw podstawowych*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 1;
4. Nita-Światłowska B., Światłowski A. R., *Odczytanie w postępowaniu karnym protokołu czynności dowodowej przeprowadzonej przed obcym organem*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 2;
5. Ostrowski T., *Zasada proporcjonalności a europejski nakaz aresztowania*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 3;
6. Siwicki M., *Podstawy określenia jurysdykcji cyberprzestępstw na gruncie polskiego ustawodawstwa karnego w świetle międzynarodowych standardów normatywnych*, Palestra 2013, nr 3-4;
7. Tacik P., *Co-respondent mechanism, czyli UE i państwa członkowskie przed ETPC*, Europejski Przegląd Sądowy 2013, nr 2.